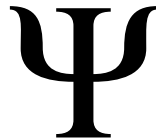

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

Generasjon Prestasjon: Barn av senmodernismen

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Odin Skaugen

Vår 2015

Hovedveileder
Jon Christian Laberg

Biveileder
Per-Are Løkke

Abstract

In the last few years there has been a marked interest in the norwegian media around teenagers and young adults whom get exhausted and depressed because they feel as if they have to excel in «all» areas in life. A popular nickname for the youth today is «generation performance». The aim of this thesis is to identify in what ways this generation differs from previous ones. The thesis is structured around four sections, each trying to answer different research questions using different perspectives. The thesis will present statistics and theories from the field of Youth Research and other sources, and perform a qualitative thematic analysis on the newspaperarticles written by representatives of generation performance. Lastly, it will attempt to investigate possible links between upbringing in the late modern age, a sense of being «empty behind a facade», and a compulsive need to excel. The main impression from these different perspectives is that «generation performance» is a fitting name for the population aged 15 to 30 today, and that their need to excel could be seen as a response to an upbringing in a rapidly changing late modern society.

Key words: Late modernity, youth, depression, qualitative research, thematic analysis, psychodynamic theory, youth research

Sammendrag

I de siste årene har det vært en markant interesse i norske medier rundt tenåringer og unge voksne som blir utslitte og deprimerte fordi de opplever at de må prestere på «alle» områder i livet. Et populært kallenavn på unge idag er «generation prestasjon». Målet med denne oppgaven er å undersøke hva som kjennetegner denne generasjonen sett i forhold til tidligere generasjonen. Oppgaven er strukturert rundt fire seksjoner, hvor hver prøver å svare ulike forskningsspørsmål ved å bruke ulike perspektiver. Oppgaven vil presentere statistikk og teorier fra ungdomsforskningen og andre kilder, og utføre en kvalitativ, tematisk analyse på avisartikler skrevet av representanter for generasjon prestasjon. Avslutningsvis vil oppgaven forsøke å undersøke mulige sammenhenger mellom oppvekst i senmoderniteten, en opplevelse av å være «tom bak fasaden», og en sterk trang til å prestere. Hovedinntrykket fra disse ulike perspektivene er at «generasjon prestasjon» er et passende navn på den delen av befolkningen som er mellom 15 og 30 i dag, og at deres behov for å prestere kan bli sett på som en naturlig respons på å vokse opp i en senmoderne verden i rask endring.

Nøkkelord: Senmodernitet, ungdom, depresjon, kvalitativ forskning, tematisk analyse, psykodynamisk teori, ungdomsforskning

Innholdsfortegnelse

Introduksjon.....	10
Problemformulering.....	10
Begrensinger ved oppgaven.....	12
Begrepsavklaringer.....	13
Mange navn på dagens unge.....	13
<i>En kjønnnet debatt</i>	13
Mange navn på vår tid.....	14
Mange navn på de unges plager.....	14
Generasjon prestasjon; utfordringer for de få eller en hel generasjon?.....	15
En flink og deprimert generasjon.....	15
Et internasjonalt fenomen.....	17
Polarisering i problematferd.....	18
Prestasjonskultur.....	18
Kulturforskjeller og narsissismebegrepet.....	20
En kulturell endring.....	21
Tematisk analyse: Hvordan det kan oppleves å tilhøre generasjon prestasjon.	21
Metodisk tilnærming.....	22
Epistemologisk og metodologisk tilnærming.....	23
Materiale.....	25
Analyse av data.....	26
Resultater.....	28
Tema 1: Tomhet bak fasaden.....	28
<i>Tomhet</i>	29
<i>Fasade</i>	30
<i>Fasade som resultat av, og forløper til tomheten</i>	31
<i>Ungdommens nye klær</i>	31
Tema 2: Konformitet.....	32

<i>Pent kledd ungdom</i>	32
<i>Andres forventninger</i>	33
<i>Romantiske idealer</i>	33
<i>Melankolsk ungdom</i>	34
Tema 3: Forvirring og kynisme.....	35
<i>Overveldet</i>	35
<i>Politisk fremmedgjøring</i>	36
Tema 4: Personlig ansvar.....	36
<i>Muligheter</i>	37
<i>Vi må skjerpe oss</i>	37
<i>Problemløsning som prestasjon</i>	38
Tema 5: Andres hjelp.....	39
<i>En ensom generasjon</i>	39
<i>Ambivalens til å åpne seg</i>	40
Oppsummering av temaene.....	41
Perspektiver fra ungdomsforskningen på generasjon prestasjon	42
Senmodernitet og individualisering.....	43
Usynlige grenser for individualisering.....	44
Individualisert ansvar og (trusselen om) brutte drømmer.....	45
Fremtidsdisiplinering.....	46
Et arbeidsmarked i utvikling.....	46
Større fallhøyde for de som ikke henger med.....	47
Prestasjon som nødvendighet.....	48
Pedagogiske institusjoner som sosialiseringsarena.....	48
Barnehage.....	49
Barneskole og SFO.....	49
Organiserte fritidsaktiviteter.....	49
Foreldreinvolvering.....	50
Nye muligheter for kommunikasjon og overvåkning.....	51

Digitalt fellesskap.....	51
Innesittende ungdom.....	53
Alltid på.....	54
Media, idealer og selvfølelse.....	55
Nye relasjoner mellom voksne og foreldre.....	56
Ungdomskulturene som forsvant.....	56
Senmoderne foreldre.....	57
Revitalisert familie.....	58
Barn som prosjekt.....	59
Ingen definitive svar.....	60
Kliniske og psykodynamiske perspektiver på generasjon prestasjon.....	60
Alice Miller og det selvutslettende barn.....	62
Omsorgspersonen som samfunnets medium.....	64
Institusjonene som kravstore omsorgsgivere.....	65
Meares og det indre språket som forsvant.....	66
Selvet som bevissthetsstrøm.....	67
Proto-samtalen.....	67
Den symbolske leken.....	68
To språk.....	68
Det indre språket.....	69
Den symbolske leken i en senmoderne verden.....	70
<i>Mindre naturlig lek.....</i>	<i>71</i>
<i>Lek i den digitale verden.....</i>	<i>72</i>
Det indre språket i en senmoderne verden.....	73
Prestasjon og tomhet som et resultat av senmoderne skam.....	73
Identitet.....	74
Selvrealisering.....	75
<i>Usynlige grenser for selvrealisering.....</i>	<i>76</i>
Senmoderne skam.....	76

GENERASJON PRESTASJON: BARN AV SENMODERNISMEN

8

<i>Skammens ulike sider</i>	77
<i>Den skjulte skammen</i>	78
En flink og skamfull generasjon.....	79
Konklusjon	79
Referanser	81

Hvilken vei bør jeg velge?

Mang en vei står meg åpen;

og i valget kjenner man vismannen fra tåpen.

-Ibsen, *Peer Gynt*, 1862

Generasjon prestasjon: Barn av senmodernismen

I perioden fra etterkrigstiden til nittitallet har det rådet en oppfatning av «ungdom» som opprørske, hedonistiske og ofte aggressive (Øia & Vestel, 2014). Men denne stereotypen virker nå å være på vikende front. Istedet har det gjennom media og i faglige tidsskrifter vokst frem et bilde av ungdom og unge voksne som pliktoppfyllende og flinke, og samtidig stressa, utbrente og deprimerte. Et gjennomgangstema er at disse opplever et voldsomt krav om å prestere på «alle» fronter, og et av flere kallenavn de har fått er «generasjon prestasjon».

Meningene om denne generasjonen har vært mange og varierte, og de spenner seg fra fagartikler (Hegna, Ødegård & Strandbu, 2013), uttalelser fra lærere (Hansen, 2014) og intervjuer med eksperter i helsevesenet (Knapstad, 2013), kritikk fra samfunnsdebattanter (Aakvaag, 2013), til ytringer fra ungdom og unge voksne selv (Bakken, 2012).

Problemformuleringer og oversikt over oppgaven

Stemmer det at generasjon prestasjon er «flinkere» og samtidig mer deprimerte enn tidligere? Hvordan opplever de dette selv? Hvilke samfunnsendringer kan forklare fremveksten av dette prestasjonspresset? Og hva gjør dette med de unges psykiske helse?

I forsøket på å finne svar på disse spørsmålene har oppgaven benyttet seg av ulike metoder og perspektiver. Den første problemstillingen i oppgaven er: *Er generasjon prestasjon flinkere og mer deprimerte enn tidligere generasjoner?* I forsøket på å svare på dette benyttes hovedsaklig den norske ungdomsforskningen. Mye av

denne er tilknyttet «Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring» (NOVA), og «Tidsskrift for Ungdomsforskning». Hovedvekten av disse studiene tyder på at ungdom og unge voksne i dag opplever seg mer deprimerte, er mer lovlydige og begår færre normbrudd, samt at de opplever et større prestasjonspress enn før.

Den andre problemstillingen lyder: *Hvordan beskriver generasjon prestasjon utfordringene ved det å være ung i dag?* Her har oppgaven benyttet seg av en kvalitativ, tematisk analyse av et utvalg på ti avisartikler skrevet av ungdom og unge voksne om temaet. Det ble funnet seks temaer, hvor Tema 1: «Tomhet bak fasaden» ble stående som det mest gjennomgående og tilsynelatende viktigste temaet.

Den tredje problemstillingen i oppgaven er: *Hvilke trekk ved samfunnsutviklingen de siste 30 årene kan forklare at ungdom oppfører seg bedre og er mer deprimerte enn tidligere?* Her har oppgaven igjen sett til ungdomsforskningen, men også andre felt som sosiologi og økonomi for å finne mulige svar. Oppgaven deler disse utviklingstrekkene opp i fem arenaer, «senmodernitet og individualisering», «fremtidsdisiplinering», «institusjoner som sosialiseringsarenaer», «nye muligheter for kommunikasjon og overvåkning», og «ny foreldrerolle».

Den siste problemstillingen i oppgaven lyder: *Hvordan kan vi forstå sammenhengene mellom samfunnsutviklingen de siste 30 årene og generasjon prestasjons opplevelser i et psykodynamisk perspektiv?* Denne delen lener seg både på den tematiske analysen og det forutgående seksjonens oppsummering og beskrivelse av generasjon prestasjons oppvekstvilkår. Den er organisert rundt tre ulike, men ikke uforenelige psykodynamiske forståelser. Disse er Alice Miller (1982) sine beskrivelser

av de «selvutslettende barn», Russell Meares (1998; 2005) teorier om «det indre språket», samt perspektiver på «senmoderne skam», hvor Skårderud (2001) er hyppig referert til.

Begrensinger ved oppgaven

Oppgaven forsøker å fange opp noen «tegn i tida» som har implikasjoner for den unge generasjonens psykiske helse. Dagens ungdom og unge voksne utgjør på ingen måte en heterogen gruppe, og enhver øvelse i å forsøke å si noe om karakteristikker ved en hel generasjon vil nødvendigvis medføre brede og til dels grove generaliseringer. Dette gjenspeiles i oppgaven. Den favner bredt, og dermed ikke så dypt. Oppgaven søker å trekke linjer mellom vidt forskjellige disipliner, som ofte er opptatt av vidt forskjellige temaer. Den vil dermed inneholde rikelig med spekulasjoner og antagelser.

Det oppgaven fokuserer på er endringer og trender i samfunnet, kulturen og miljøet de siste to til tre tiårene, og hvordan dette kan tenkes å påvirke dagens unge på ulike, ofte subtile vis. Disse endringene vil nødvendigvis ramme ulike individer i ulik grad basert på en rekke kjente og ukjente faktorer. Det er mange andre utfordringer som nok vil ta større plass enn «generelle samfunnsendringer» i generasjon prestasjons mentale liv. Antageligvis utgjør fremdeles de tidløse problemene knyttet til kjærlighet og seksualitet, sorg, utforskap og ensomhet, mobbing, traumer og ulike former for overgrep, familieproblemer, fattigdom og sosial urettferdighet, sykdom, død og elendighet brorparten av de viktige temaene i unges liv og på psykologkontorene.

Men allikevel, tidspunktet en er født på vil avgjøre kulturen en vokser opp i. Og det kan dermed være rimelig å anta at ulike generasjoner viser ulike tendenser i sin

atferd og oppfattelse av seg selv og verden rundt dem, på grunnlag av politiske, økonomiske og kulturelle endringer og trender (Lewis, 1992; Bauman, 2000; Skårderud, 2001; Krange & Øia, 2005; Twenge & Campbell, 2009; Hegna et al., 2013; Øia & Vestel, 2014).

Begrepet generasjon er også i seg selv et lite presist begrep. Oppgaven definerer ungdom og unge voksne som den delen av befolkningen født mellom 1985 og 2000. De fleste samfunnsendringene som oppgaven tar opp vil ha påvirket de ulike aldersgruppene i dette segmentet av befolkningen i ulik grad, allikevel vil generasjon prestasjon hovedsakelig omtales som en og samme gruppe. Flere av disse samfunnsendringene vil også har påvirket mange andre enn generasjon prestasjon.

Begrepsavklaringer

Mange navn på dagens unge. Merkelappene som har blitt satt på dagens unge er mange. Blant disse finner vi generasjon perfekt, generasjon alvorlig, generasjon lydig, og CV-generasjonen for å nevne noen. I mindre grad kan vi også se andre kallenavn i mediene, som kanskje i større grad retter søkelyset mot negative karakteristikk som at ungdommen er bortskjemte og selvopptatte. Eksempler på disse er glasurgenerasjonen (Bleie, 2012), generasjon meg (Lund, 2012; Twenge, 2006), og curling-generasjonen (Haarde, 2014). Oppgaven benytter seg av begrepet generasjon prestasjon, da mye av fokuset dreier seg rundt nettopp prestasjonspress.

En kjønnnet debatt. «Flink-pike syndromet» har også vært et hyppig brukt begrep i media. Dette begrepet blitt kritisert for å være kjønnsdiskriminerende ved å infantiliserer kvinner som gjør det bra i skole og arbeidslivet (Viken, 2014). Flink-pike

syndromet ble i en periode brukt som en forklaringsmodell for at kvinner hadde et høyere sykefravær enn menn i media (Egedius, 2014). Denne begrepsbruken ble også kritisert for å være et kjønnsdiskriminerende, og for å være et villedende sidespor i sykefraværdebatten (Wergeland, 2012; Michelet, 2014).

Samtidig tyder undersøkelser på at jenter er mer deprimerte og oppfører seg «bedre» enn gutter (Soest, 2012; Schraml, 2013, s. 43-44). Det er altså en mulighet at noen av de forklaringsfaktorene på utviklingen i atferd og psykisk helse blant ungdom påvirker jenter og kvinner i større grad enn gutter og menn. Oppgaven kommer imidlertid ikke til å gå inn på disse kjønnsforskjellene, men fokuserer heller på samfunnsendringer, atferd og prestasjonspress og dets effekter på psykisk helse på tvers av kjønn.

Mange navn på vår tid. Det finnes også mange navn og teorier som søker å beskrive vår tid. Blant de hyppigst brukte finner vi postmodernisme (Lyotard, 1984), flytende modernisme (Bauman, 2000), risikosamfunnet (Beck, 1992) og nettverkssamfunnet (Castells, 1996). Oppgaven benytter seg av Giddens' (1991) begrep senmodernisme.

Mange navn på de unges plager. I gjennomgangen av litteraturen og artiklene om og av generasjon prestasjon brukes det ulike begreper på hva som plager de unge. Flere nevner depresjon, selv om det ofte ikke er snakk om en klinisk diagnose (Soest, 2012). I tillegg snakkes det om utmattelse, overveldelse, tristhet, utbrenthet, stress, manglende vitalitet og tomhet for å nevne noen (Twenge, 2011; Soest, 2012; NOVA, 2013; Skårderud, 2001). Siden oppgaven omhandler en hel generasjon, vil det være

naturlig at former for lidelse, deres uttrykk og ordene som settes på disse, vil variere en god del. Oppgaven kommer da også til å endre begrepsbruken alt ettersom hvilket materiale den tar utgangspunkt i.

Generasjon prestasjon; utfordringer for de få eller for en hel generasjon?

Oppgavens første problemstilling er: *Er generasjon prestasjon flinkere og mer deprimerte enn tidligere generasjoner?* En alternativ mulighet kan jo være at «generasjon prestasjon» egentlig bare er et mediafenomen. Det kan tenkes at artiklene om prestasjonspress, lovlydighet og utmattelse blant ungdommen og unge voksne heller er et resultat av, og en pådriver for, økt oppmerksomhet rundt utfordringene til en liten «sutrete elite» blant ungdomsbefolkningen (Jakobsen, 2013).

En flink og deprimert generasjon

Soest (2012) sin analyse tyder imidlertid på at ungdom som oppgir å være veldig mye plaget av fem ulike depressive symptomer økte for begge kjønn mellom 1992 og 2002. For gutter var økningen mest dramatisk i denne perioden, samtidig som de har hatt en svak nedgang i depressive symptomer fra 2002 til 2010. En større andel jenter enn gutter oppgir å være veldig mye plaget på alle tre tidspunkt, og det har ikke forekommet noen statistisk signifikante endringer fra 2002 til 2010. I 1992 oppga 8% av jentene og 3.1% av guttene i gjennomsnitt å være svært plaget av de seks depressive symptomene. I 2010 lå gjennomsnittet på 9.4% hos jentene og 4.6% hos guttene. Analysen hans er basert på data fra Ung i Norge-undersøkelsene utført av NOVA, hvor omtrent 3000 ungdommer deltok ved tre landsdekkende spørreundersøkelser, i 1992, 2002 og 2010 (Soest, 2012).

Frøyland og Sletten (2012) argumenterer videre, i en annen analyse basert på det samme datamaterialet, for at ungdommen har blitt «snillere» og «flinkere» i denne perioden. De beskriver hvordan «Færre deltar i ulike typer skoleopposisjon og normbrytende eller kriminelle handlinger, og færre ruser seg» (Frøyland & Sletten, 2012). Mer lokale studier i Bergen og Stavanger, basert på et annet datamateriale, støtter dette (Iversen 2010; Frøyland og Sletten 2012).

Andre data fra NOVA tyder også på at ungdommen har blitt snillere, flinkere og mer stressa. Dette kommer frem i Ungdata-prosjektet, hvor det mellom 2010 og 2012 ble foretatt undersøkelser i 101 kommuner, hvorav 40473 ungdomsskoleelever deltok (svarprosent på 78%) (NOVA, 2013). I rapporten beskrives ungdommen som «En veltilpasset ungdomsgenerasjon», med «Tette bånd til foreldre, høy skoletrivsel og få har erfaring med rus og kriminalitet». Videre skriver de at til tross for dette så er det en relativt høy andel unge som sliter med psykiske helseplager. De svaralternativene i denne kategorien ungdom flest svarer bekreftende på er de som er assosiert med stress, slik som at de siste 30 dagene har «følt at alt er et slit» og «bekymret deg for mye om ting» (NOVA, 2013).

SHoT-undersøkelsen foretatt blant universitetsstudenter i Norge har videre vist at en høy andel av studentene (19%) sliter med alvorlige psykiske plager, hvor mye av dette er knyttet opp mot stress og høye forventninger. Undersøkelsen viser at andelen studenter med psykiske helseplager har gått opp, samtidig som alkohol- og narkotikaforbruk har gått noe ned bare siden 2010 (TNS Gallup, 2014).

Et internasjonalt fenomen

Hvis det er slik at ungdommen opplever andre vansker nå enn tidligere, er dette et særnorskt fenomen, eller kan vi se lignende funn fra andre land? Soest (2012) påpeker at andre studier tyder på en økning i depressive symptomer blant ungdommer på 1980 og 1990-tallet, i land som Storbritannia (Collishaw, Maughan, Natarajan, & Pickles, 2010), Island (Sigfusdottir, Asgeirdottir, Sigurdsson & Gudjonsson, 2008), Hellas (Fichter, Xepapadacos, Quadflieg, Georgopoulou, & Fthenakis, 2004) og Holland (Tick, Van Der Ende, & Verhulst, 2007).

I en svensk undersøkelse ble det funnet at omtrent en tredel av 16-åringene oppga et høyt nivå av opplevd stress, og 8 prosent oppgir symptomer på stress som tilsvarer alvorlighetsgraden en finner blant «klinisk utbrente» voksne (Schraml, 2013, s. 35). I USA tyder ulike survey-data på en sterk økning i angst og depresjon blant ungdom fra tidlig 1900-tallet frem til 1990, og en stabilisering av angst men fortsatt økning i depressive symptomer fra 1990 til 2010. Dette gjelder spesielt for spørsmål som angår å føle seg «overveldet» (Twenge, 2011).

Noen studier tyder også på en generell nedgang i normbrytende atferd blant ungdom i Norden. En omfattende spørreskjemaundersøkelse gjort av «The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs» (ESPAD) viser en økning før og markant nedgang av bruk av alkohol og cannabisbruk blant ungdom etter tusenårsskiftet i de nordiske landene. Det vil si at ungdom født etter 1985 ser ut til å være mer edruelige enn de født tidligere. Dette bildet samsvarer med undersøkelser fra WHO og ulike landsdekkende undersøkelser i de andre nordiske landene (Bye, 2012).

Statlige undersøkelser fra England viser også en tydelig nedgang i bruk av illegale rusmidler fra 2002 til 2012 blant ungdom i alderen 16 til 24 år. (Statistics, 2013). Tilsvarende funn er gjort i USA for 13-18-åringene over de siste tjue årene (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014).

Polarisering i problematferd

Frøyland og Sletten (2012) argumenterer i tillegg for at det er et problem med mange studier av normbrytende atferd blant ungdom at de baserer seg på å ta gjennomsnitt av ungdomsbefolkningen. De mener at det i mange tilfeller foregår en polariseringsprosess, hvor noen ungdommer står for en stadig større andel av den normbrytende atferden. Dette vil da skjule at en enda større andel av ungdommen enn det mange studier viser er lovlydige (Pedersen 1992; Frøyland & Sletten, 2012).

Forfatterne henviser til funn på en slik polariseringsprosess i Danmark (Balvig, 2011) og Sverige (Wångby, Magnusson & Stattin, 2005), men poengterer at dette er et lite studert fenomen (Frøyland & Sletten, 2012). Bakken og Elstad (2012) finner også en lignende polariseringsprosess hvor gjennomsnittskarakterene til ungdomsskoleelever i Norge øker, på tross av at flere faller ut av skolen.

Prestasjonskultur

Oppgaven har så langt vist til funn som tyder på at ungdommen oppfører seg «skikkelig» og er deprimerte, men er dette grunnet en prestasjonskultur? Ingen av undersøkelsene oppgaven har referert til har undersøkt dette direkte.

Omfattende evidens fra spørreundersøkelser i USA tyder imidlertid på at kulturen der har tatt en dreining mot et overdrevet fokus på prestasjon, selv-presentasjon

og egen lykke, på bekostning av omsorg for andre. De samme undersøkelsene viser også at dette fokuset henger sammen med utfall på depresjon hos ungdom og unge voksne (Making Caring Common Project, 2014; Twenge & Campbell, 2009; Twenge 2006).

Forfatterne påpeker at mange amerikanske barn oppfatter det som viktigere å være flink og prestere, enn å vise omsorg for andre. Twenge og Campbell (2009) mener at dette er et resultat av hovedsakelig fire faktorer, hvorav tre kan virke relevante for norsk ungdom. Den første er den pedagogiske arven fra 70tallet, med sitt store fokus på at barna skal få oppmerksomhet og «frie tøylar», og at barna som et resultat har blitt bortskjemte. Den andre faktoren er en sterk og omfattende kjendiskultur som blir servert gjennom massemedia, og den siste er alle de nye mulighetene for selveksponering og iscenesetting som sosiale medier gir.

Anekdotiske observasjoner gjort i Norge kan tyde på at denne tendensen også gjelder her. Avisartikkelen « Prestasjoner viktigere enn omtanke for andre: Barn oppfatter at det viktigste er å være flink» (Bromark, 2014) tar opp den nevnte undersøkelsen fra MCCP (2014). Her uttaler pedagogikkprofessor ved UiO, Stein Erik Ulvund, at «norske ungdommer trolig ville svart omtrent det samme som de amerikanske», og at «Mange unge opplever et sterkt press om å prestere, selv om foreldre flest neppe vil innrømme det». I samme artikkelen blir dette synet støttet av Kristin Oudmayer, som jobber med og har forfattet to bøker om mobbing. Hun uttaler seg videre: «Veldig mange unge sier at de skulle ønske foreldrene viste større interesse for hvordan de har det, og ikke bare for hvordan de gjør det.» (Bromark, 2014)

Kulturforskjeller og narsissismebegrepet. Det er imidlertid viktig å merke seg at Twenge og Campbell beskriver det de kaller den narsissistiske «generation me» overveiende negativt; som brautende, selvopptatte, skrytende, respektløse og med overdreven tro på egne evner (Twenge, 2006; Twenge og Campbell, 2009). Dette stemmer dårlig overens med det inntrykket vi får gjennom beskrivelsene av generasjon prestasjon selv, eller gjennom de kliniske erfaringene (eksempelvis Skårderud, 2001) som oppgaven tar opp senere.

En annen viktig forskjell er de teoretiske oppfatningene som ligger til grunn for forståelsen av de psykologiske konsekvensene av prestasjonsfokuset. Twenge og Campbell (2009) skriver eksplisitt at de *ikke* tror at narsissistisk atferd er et dekke over et «tomt» selv. De mener at dette «psykodynamiske tankegodset» har forverret problemet (Twenge & Campbell, 2009, s 25). Narsissisme, hevder disse, er et resultat av at amerikansk ungdom har fått for mye oppmerksomhet og for lite regler, og myten om at narsissister egentlig har lav selvtillit og trenger mer oppmerksomhet gjør altså vondt verre (Twenge & Campbell 2009).

Det er interessant å merke seg at i ingen av de nevnte amerikanske studiene (Making Caring Common Project, 2014; Twenge & Campbell, 2009; Twenge 2006) har det vært noe noen tilsynelatende interesse for skillet mellom å se og rose barna for den de er fremfor hva de *presterer*, et tema som oppgaven vil komme tilbake til (eksempelvis Miller, 1982). Det virker heller ikke som om dette er noe tema i Twenge og Campbell (2009) sin bok. Man kan dermed mistenke at det her har oppstått en misforståelse eller et brudd i kommunikasjonen mellom den psykodynamiske og

behavioristiske tradisjonen i synet på narsissismebegrepet.

Til tross for disse motsetningene går det an å anta at det er mange likhetstrekk mellom den norske og amerikanske kulturen når det gjelder et økende prestasjonsfokus. Dette fordi vi tilhører begge den vestlige kulturkrets og fordi amerikansk kultur er og har vært sterkt tilstede i det norske medialandskapet siden etterkrigstiden (Øia & Vestel, 2014). Og ikke minst, på grunn av de mange vitnesbyrdene fra unge, foreldre, lærere og eksperter i norske medier som sier at det er slik (Bromark, 2014; Hansen, 2014; Bakken, 2012, Skårderud, 2014).

En kulturell endring

Sett i sammenheng kan det dermed se ut som at det er en tendens til at ungdom i vesten oppfører seg pent men samtidig føler seg mer deprimerte og overveldet enn tidligere, og at i hvert fall noe av dette er relatert til en økende prestasjonsorientert kultur (Hegna et al., 2013). Det kan videre virke rimelig å anta at disse endringene blant ungdommens vaner og psyke er et uttrykk for at det har forekommet endringer i den vestlige kultur og samfunn generelt i de siste årtier (Soest, 2012; Twenge, 2011; Balvig, 2011, Øia & Vestel, 2014).

Tematisk analyse: Hvordan det kan oppleves å tilhøre generasjon prestasjon

Oppgavens andre problemstilling lyder altså: *Hvordan beskriver generasjon prestasjon utfordringene ved det å være ung i dag?* Her har det virket mest hensiktsmessig å benytte seg av en kvalitativ tilnærming. Dette for å gi oppgaven et inntrykk av «stemmen» til generasjon prestasjon selv, og se hvilke mulige innfallsvinkler til teoretiske forklaringer dette kan gi.

Metodisk tilnærming

Oppgaven har benyttet seg av tematisk analyse etter beskrivelsen til Braun og Clarke i artikkelen «Using thematic analysis in psychology» (2006). Forfatterne beskriver tematisk analyse som «tilgjengelig og teoretisk fleksibel tilnærming til å analysere kvalitative data» (s. 77, min oversettelse).

Tematisk analyse er i følge Braun og Clarke «en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre (temaer) i dataene» (2006, s. 79, min oversettelse). De poengterer selv at metoden har svært mange likhetstrekk med andre kvalitative metoder, slik som narrativ analyse, «grounded theory», «interpretative phenomenological analysis» (IPA), eller tematisk diskursanalyse. Hovedforskjellen, hevder forfatterne, ligger i at tematisk analyse ikke er bundet opp av en spesiell teoretisk tilnærming til fortolkningen av dataene. Tematisk analyse kan gjøres med bakgrunn i ulike teoretiske og epistemologiske utgangspunkt. Men det er derfor også sentralt at forskeren er tydelig på hvor han eller hun selv står teoretisk fra begynnelsen av prosjektet. (Braun & Clarke, 2006).

En hovedårsak til at oppgaven benytter seg av tematisk analyse slik den er beskrevet i denne artikkelen er at forfatterne eksplisitt sikter seg inn mot å gjøre metoden tilgjengelig for studenter som ikke har mye erfaring med å jobbe kvalitativt (Braun & Clarke, 2006). Den nevnte teoretiske fleksibiliteten som en tematisk analyse gir passer godt inn med oppgavens fire ulike deler.

Noe som videre er nyttig for oppgaven er Braun og Clarke sin måte å forstå temaer på. De understreker at temaene som fremheves i den ferdige rapporten ikke

nødvendigvis er de temaene som oftest går igjen i teksten, det vil si at prevalensen av et tema i materialet ikke nødvendigvis avgjør om hvorvidt temaet anses som viktig eller interessant i analysen (Braun & Clarke, 2006). Et av kjennetegnene ved senmodernismen, det kulturelle bakteppet for generasjon prestasjon, er nettopp at normer, verdier og krav oppfattes som diffuse, uklare og flytende (Giddens, 1991; Bauman, 2000; Skårderud, 2001). Det kan derfor være rimelig å anta at generasjon prestasjon opplever sine utfordringer som vanskelig å sette ord på, og dermed vil ikke nødvendigvis de mest interessante og relevante temaene være de mest prevalente i disse artiklene.

Braun og Clarke (2006) skiller mellom en induktiv og en deduktiv tematisk analyse. Induktiv tematisk analyse er forsøksvis en datadreven måte å finne tema i teksten på, hvor forskeren forsøker å se hvilke tema som dukker opp i datamaterialet. Dette står i kontrast til deduktiv metode, hvor forskeren ser systematisk etter data som kan støtte eller motsi teorier og antagelser gjort om emnet på forhånd. Da oppgavens andre problemstilling dreier seg om å undersøke generasjon prestasjon egne opplevelser, virket det mest hensiktsmessig å benytte seg av den induktive innfallsretningen.

Allikevel påpeker forfatterne at en forsker ikke kan fristille seg fra sine implisitte antagelser om emnet, teoretiske tilbøyeligheter og epistemologiske utgangspunkt selv om han eller hun forsøker å gjøre en datadrevet analyse (Braun & Clarke, 2006). Oppgaven vil derfor redegjøre for dette i det følgende avsnittet.

Epistemologisk og metodologisk utgangspunkt. Denne tematiske analysen tar utgangspunkt i en hermeneutisk-fenomenologisk metodologi og epistemologi (Laverly,

2003; Finlay, 1999; Binder, Holgersen & Moltu, 2011). I denne tradisjonen er utgangspunktet at det ikke finnes noen sikker eller objektiv vei til forståelse av fenomener, og at den som forsøker å forstå må anerkjenne at han eller hun selv er en del av fenomenet han eller hun undersøker. Dette betyr at han eller hun bare kan fortolke det han eller hun observerer gjennom sin forforståelse. Forforståelsen er gitt av språket, forskerens kulturelle og sosioøkonomiske bakgrunn, hans eller hennes kropp i de øyeblikkene observasjonen gjøres, samt ens erfaringer gjennom livet. Den hermeneutisk-fenomenologiske epistemologien antar dermed at forståelse og fortolkning henger uløselig sammen og at det derfor ikke finnes objektiv kunnskap. Forståelse sees i stedet som noe man kan gradvis tilnærme seg gjennom en kontinuerlig refleksiv prosess. (Laverty, 2003; Finlay 2003).

Et formål med kvalitativ psykologisk forskning innenfor denne tradisjonen er å forsøke å få en best mulig forståelse av informantens opplevelse av fenomenet av interesse. Dette vil innebære at forskeren fortolker informantens beskrivelse av sin opplevelse, basert på sin egen forforståelse. Samtidig er gjerne annet formål å analysere forståelsen av disse individuelle erfaringene for å kunne si noe generelt og finne et «essensielt tema» som gjelder for en gruppe mennesker. Dette vil innebære at forskeren simultant må jobbe på to «nivåer», det individuelle og det abstrakte. (Finlay, 1999; Binder et al., 2011) Underveis jobber forskeren også refleksivt med sin egen forforståelse og med kolleger eller veiledere, for å forsøke å bli mest mulig bevisst på hvordan ens egen forforståelse påvirker fortolkningen av datamaterialet. (Finlay 2003; Binder et al., 2011)

Siden oppgaven har basert seg på avisartikler vil den refleksive prosessen fortone seg noe annerledes enn et semi-strukturert intervju gjort i en hermeneutisk-fenomenologisk tradisjon (slik det står beskrevet i Binder et al., 2011 og Finlay, 2003). Allikevel kan en anta at det er mange likhetstrekk. Finlay (1999) beskriver hvordan noen typer datainnsamlingsmetoder fortone seg med et større «fenomenologisk potensial» enn andre, og nevner dagbøker blant de vanligste. Det kan virke rimelig at avisartikler også kan fortolkes innen dette rammeverket. Polkinghorne (1983, i Lavery, 2003) argumenterer for at en hermeneutisk-fenomenologisk metodologi er en kreativ tilnærming til forståelse som kan bruke ulike metoder, i dette tilfellet en tematisk analyse av avisartikler, for å best forstå fenomenet som skal undersøkes.

Materiale

Den tematiske analysen har tatt utgangspunkt i 10 ulike avisartikler skrevet av representanter for «generasjon prestasjon». Disse artiklene ble valgt ut fra en langt større «base» med avisartikler.

Oppgaven har dermed gått igjennom to utvelgelsesfaser. Den første fasen bestod i å samle inn et stort utvalg av artikler som tilsynelatende passet tema. Mange av disse artiklene har blitt samlet inn av biveileder Per Are Løkke. Løkke er spesialist i klinisk barne- og ungdomspsykologi, og har skrevet artikler i media og *Psykologisk Tidsskrift* om dette og relaterte tema, eksempelvis «Diagnoser skjuler jenters raseri» (Løkke, 2014a), og «Barnet som forsvant» (Løkke, 2014b).

Resten av artiklene ble funnet med å søke i Google og på nettsidene til Aftenposten, VG, Dagbladet og NRK. Søkeordene som ble brukt her var sykt flink,

psykt flink, flink pike, generasjon prestasjon, generasjon presentasjon, CV-generasjonen, generasjon Y, generasjon meg, generasjon perfekt, glasurgenerasjonen, prestasjonsangst, prestasjonspress og flinkhetstyranni. Disse fire nettavisene ble valgt fordi de er blant de mest populære i Norge, og har i perioder hatt mange innlegg om temaet.

Etter artiklene var samlet inn ble de gjennomlest for å finne de som virket mest relevante for denne oppgaven. Det ble lagt vekt på at artiklene omhandlet psykologiske sider ved problematikken, at de ikke var for begrenset i sin problematikk, og at de var relativt ulike hverandre i stil og innhold. I avgjørelsen om å velge 10 artikler til den tematiske analysen ble hensynet til bredde og mengde av datamateriale vurdert opp mot omfanget på oppgaven.

Analyse av data

Analysen benyttet seg av de 6 stadiene som blir foreslått av Braun og Clarke (2006). Forfatterne poengterer selv at disse stadiene ikke nødvendigvis alltid er kronologiske, ofte så vil en forsker bevege seg mellom fasene. Siden oppgaven har en hermeneutisk-fenomenologisk tilnærming til materialet ble det naturlig å innlemme den refleksive prosessen underveis i denne bevegelsen mellom fasene. De seks fasene er:

- 1: Gjøre seg kjent med dataen.
- 2: Generere de første kodene.
- 3: Lete etter tema.
- 4: Gjennomgåelse av tema.
- 5: Definere og navngi temaene.

6: Produsere rapporten.

Fase 1: Gjøre seg kjent med dataen. Under denne fasen ble de utvalgte avisartiklene printet ut og lest gjennom sammenhengende en gang uten å notere for å få en oversikt. Deretter ble materialet gjennomlest gjentatte ganger for å bli kjent med «dybden og bredden av innholdet» (Braun & Clarke, 2006). Tanker om og ideer til mulige sammenhenger og mønstre i datasettet ble notert ned under disse gjennomlesningene.

Fase 2: Generere de første kodene. Materialet ble så forsøkt systematisk kodet, setning for setning. Noen av setningene virket å kunne stå for seg selv, men oftest utgjorde enkeltsetningene ikke en meningsenhet. I disse tilfellene ble da flere setninger eller et avsnitt klassifisert under en kode. Disse første kodene var mange og sprikende, noe som ikke var overraskende med tanke på det brede utvalget av artikler og de mange og uklare fasettene ved begrepet «generasjon prestasjon». Kodene ble så gjennomgått på nytt, flere koder ble endret eller slått sammen.

Fase 3: Lete etter tema. Kodene ble her sortert og organisert inn i større, overordnede temaer. Noen koder virket å ha en sterkere relasjon til andre under det samme temaet, og ble dermed videre organisert inn i mer spesifikke undertemaer. Noen koder så ikke ut til å stå i noen tydelig relasjon til andre koder eller overordnede temaer, og havnet dermed i en uspesifisert kategori.

Fase 4: Gjennomgåelse av tema. I denne fasen ble temaene grundig revurdert. Her var det interessant å se om undertemaene syntes å passe med de overordnede temaene, om temaene kunne slås sammen eller deles opp, samt om temaene syntes å

passer inn med datasettet som helhet. Noen av temaene hadde færre koder knyttet opp mot seg, og det måtte vurderes om disse klyngene med koder var representative nok til å kunne stå som et selvstendig tema.

Fase 5: Definere og navngi temaene. Prosessen med å navngi og definere temaene innebar en ytterligere tilskjerping av hva slags data som passet inn og ikke passet inn under hvert tema. I denne fasen ble det foretatt vurderinger av hvert enkelt tema om disse virket å være relevante for oppgavens fire grunnleggende problemstillinger. Det ble også relevant å se på sammenhengen mellom de ulike temaene, og om disse så ut til å utdype, komplementere eller motsi hverandre. Her ble også selve analysen av hvert av temaene utført, og utfordringen var å identifisere både historien hvert av temaene forteller, samt den overordnede historien temaene til sammen synes å fortelle.

Fase 6: Produsere rapporten. Hovedpunktet i denne fasen var å velge de enhetene med tekst som best kunne utdype og eksemplifisere hva temaet handler om i henhold til analysen utført under fase 5. Disse tekstutdragene blir dermed representative for alle de andre sitatene og tekstutdragene som ble gruppert inn under hvert enkelt tema, men ikke blir sitert i den ferdige rapporten.

Resultater

Tema 1: Tomhet bak fasaden. «Den endeløse tomheten var helt forferdelig. Tilsynelatende var jo alt bra. Utad virket alt perfekt. Og det gjorde det enda verre.»

Alle de unge forfatterne skriver på ulikt vis om hvordan press og krav fra den ytre verden i første omgang, og fra seg selv i andre, har ført til ulike former for psykisk

lidelse. Mange av dem beskriver også hvordan deres indre smerte ligger skjult bak et tilnærmet «perfekt» ytre. Dette temaet kan beskrives som en opplevelse av å føle seg «tom» bak en ytre «fasade».

Tomhet. De fleste unge artikkelforfatterne i dette utvalget beskriver sin smerte på ulike vis. Noe som går igjen er utmattelse; «Jeg er 15 år gammel, men jeg er allerede utslitt. Jeg er utslitt mentalt.», søvnvansker; «Alt jeg vil er å sove, men i stedet ligger jeg våken og planlegger morgendagen ned til hver minste lille detalj», depresjon og angst; «Maska er alltid på, men i sjelelivet svinger det enormt. Apati. Nummenheit. Tiltakslause. Brått svingar det opp, heilt på den andre sidan av skalaen. Angst. Smerte. Hysteri.», samt stress og bekymring; «Vi er flinke på utsiden, men stresset, bekymret og misunnelige på innsiden.».

Flere av de unge forfatterne beskriver også vansker med kropp og mat; «Som ei jente med eit vanskeleg forhold til kroppen sin, så får eg skjønnleiksidealet inn med ei teskei kvar einaste dag via blogg, nettaviser og overhørde samtalar på trikken.», og selvskading; «Jeg kan ikke telle arrene på armene mine, eller antall kilo jeg har gått opp og ned de siste årene.».

Til tross for at forfatterne lider på ulike måter, kan det se ut som om det mest gjennomgående er et ubehag forbundet med et slags fravær er følelser. Ordet som oftest blir brukt er «tomhet», men de bruker også andre begrep som eksempelvis «ørken»;

Jeg var splittet i to. Det var som en indre krig der jeg ikke lenger visste hva jeg egentlig kjempet for. Etter hvert som tiden gikk, føltes det ut som hver dag var en uendelig kamp gjennom en øde ørken.,

eller «illusjon»; «Likt av alle, stort sett. Untatt meg sjølv. Det hjelper ikkje kva andre seier til meg, eg klarer ikkje sjå det. Eg føler meg som ein illusjon, eit svakt menneske.».

Denne analysen bruker altså begrepet tomhet for å sammenfatte de unge forfatterens plager. Tomhet virker å være et gjennomgående trekk ved disse forfatterens indre liv, og det kan argumenteres for å være et mer fenomenologisk beskrivende og noe mindre klinisk ladet begrep enn «depresjon», «utmattelse» eller «angst».

Fasade. Felles for disse fremstillingene av generasjon prestasjon er krav, det være seg indre eller ytre, om å lykkes på mange fronter. Kravene kommer i første omgang fra flere ulike hold, fra skolen; «Vi har ekstremt mange prøver på skolen min, og jeg vet at det er slik andre steder også. Hver uke har vi minst to prøver. Minst to ting vi får karakter på. I tillegg har vi lekser.», reklame; «Fra vi kom til verden har selskaper angrepet oss med overfladiske distraksjoner og gledesfylte sedativer. Konstant bombardert med bilder og ideer som forteller oss at det vi bør streve etter, er materialisme, konforme ideer om skjønnhet og seksuelle gleder», foreldre «Eigentleg så eg at det ikkje kom til å gå, likevel hadde eg tenkt til å begynne – berre for å tilfredsstille mine bekymra foreldre.», samt venner og bekjente på sosiale medier; «For min del ble det slitsomt å måtte fremstå som perfekt på sosiale medier. Det ble også slitsomt å se hvor perfekte andre var.».

De fleste av forfatterne ser ut til å påpeke at hver og en av disse kravene i seg selv er overkommelige. Det er totaliteten av alle kravene som er problemet. Dette kan sees i ulike sitater som; «Du skal være flink på skolen, du skal være toptrent, og du

skal ha flott kjæreste. Det meste skal i grunnen være perfekt på sosiale medier.», «Når alt skal håndteres og mestres på en gang må andre ting vike, som god selvfølelse, energioverskudd og spontanitet.», og «Det er forventninger og press uansett hvor vi snur oss.». Denne perfektjonismen, eller totaliteten av mange ulike og komplekse krav, kan beskrives som en *maske* eller *fasade*.

Fasaden som resultat av, og forløper til tomheten. Representantene for generasjon prestasjon forteller altså om hvordan deres indre smerte blir skjult av et tiltalende og tilsynelatende lykkelig og suksessrikt ytre. Men fasaden og det indre liv ser allikevel ikke ut til å være atskilte størrelser i disse artiklene; «Jeg er prestasjonene mine og kan ikke identifisere meg med noe annet.». Fasaden både *skjuler* og er *opphav til* deres følelse av tomhet;

Jeg kan heller ikke telle antall seksere jeg har fått på skolen, men jeg kan telle hvor mange firere. Nøyaktig samme antall ganger jeg har ligget på baderomsgulvet og skreket og slått meg selv. Etterpå har jeg tørket tårer og klistret på et smil. Ikke et eneste tegn til svakhet skulle vises. Ikke for noen.

Ungdommens nye klær. Flere av ungdommene påpeker at de er fullstendig klar over at de lever bak en mer eller mindre «falsk» fasade, men at de ikke vet hvordan de skal være på en annen måte. De forteller videre at de er bevisste på hvordan de selv er med på å vedlikeholde presset for å gjemme seg bak slike fasader;

Det har hatt negative ringverknader at eg stadig har vore så hard mot meg sjølv.

Det blir eit ideal eg presenterar for mine nærmeste, at ein må vere tynnare, sterkare, sunnare, smartare, snillare – helst alt på ein gong. Slike krav har eg

ikkje til andre, berre til meg sjølv, men ofte smittar det. I dette samfunnet smittar vi kvarandre, ikkje berre med sladder og influensa, men med livssyn og korleis vi behandlar oss sjølve.

Det kan virke som om generasjon prestasjon opplever en ny variant av eventyret «Keiserens nye klær». Men i denne varianten er det ikke Keiseren, men hele «landsbyen», altså ungdommen selv, som går nakne rundt, gjemt bak en skjør illusjon.

Vi lager en falsk virkelighet, og det er vår egen skyld. Når vi ikke tør å sette ord på våre egne tanker og følelser, er det heller ingen andre som gjør det. Vi ender opp med å sitte på hver vår kant med et usant og usunt bilde av hvor perfekte alle andres liv er.

Tema 2: Konformitet. Et annet tema er hvordan generasjon prestasjon beskriver seg selv som konforme. De avviker fra den stereotype oppfatningen av ungdom som sint, opprørsk og hedonistisk; «Vi drikker ikke, vi røyker ikke, vi gjør det ganske så bra på skolen, vi utfører ikke hærverk, vi sniker oss ikke ut på kveldene.»

Pent kledd ungdom. Flere av de unge forfatterne beskriver seg selv og sin generasjon som konforme og tradisjonelle. De beskriver seg som konforme i klesstilen; «For noen uker siden leste jeg en artikkel i D2 om den såkalte ungdomsuniformen. Hvordan alle ungdommer stiller opp på skolen i akkurat det samme antrekket.» Det er ingen tegn i disse artiklene på at denne «ungdomsuniformen» har som formål å være identitetsfremmende eller skape tilhørighet lik det man kan finne blant kleskodene som tilhører ulike subkulturer (Beezer, 1992). Man kan spekulere i om klærne heller er et uttrykk for manglende identitet og gruppetilhørighet.

Andres forventninger. De opplever gjerne at andres ønsker og behov blir styrende for hvordan de lever;

Hvordan man går fra å leve livet sitt for seg selv til plutselig å innse at man lever det for andre. Etter deres forventninger, deres drømmer. Hvor lett man selv forsvinner i andres krav. Hvor lett man lever andres liv.

Denne forfatteren utdyper temaet videre. Ikke bare lever hun etter andre, men hun vet heller ikke om noen annen måte å være på; «Det er mitt første instinkt å leve etter andre. 'Eager to please.' Viss eg ikkje gjer noko for andre sin skuld, så veit eg ikkje heilt kva eg driver med.».

Romantiske idealer. Det kan virke som om generasjon prestasjon har en oppfatning av at ungdomstiden og studietiden skal være en tid hvor man skal bli kjent med seg selv, «slippe seg løs» og ha det moro; «Man hører ofte at ungdomstiden er den tiden man lever livet og er på topp. 'Den gang jeg var ung', er det flere historier som starter med. Morsomme fortellinger», og;

Nå skal vi finne ut hvem vi er, skape vårt eget liv og ikke minst ta ansvar for oss selv. Vi starter med blanke ark og blir kjent med nye og spennende mennesker.

Vi kan drikke, diskutere, sitte lenge oppe og ta igjen lesingen til helgen.

De gir et inntrykk av at de har fått og får servert forventninger som er høye og ikke blir (eller kan bli) innfridd; «Studietiden er den perioden i livet hvor man skal være på sitt frieste, sprekeste og lykkeligste. Sannheten er at mange av oss studenter kjenner på det motsatte.» Det er altså ikke bare ytre krav ungdommen plages av, men også drømmer og positivt ladede forventninger som viser seg vanskelige å innfri. Innbakt i denne

romantiske forestillingen om ungdomstiden ligger det motstridende og vanskelige krav;

Det viser seg å være umulig å bli den perfekte studenten du trodde du kunne bli. Å drikke øl hver kveld går ikke hånd i hånd med å få A på eksamen. Eller en perfekt bikinikropp. Dersom du likevel skulle klare dette kunststykket, er det allikevel ikke godt nok. Du skal nemlig også fylle opp CV-en med frivillige verv og relevant jobberfaring. Dersom du skulle klare dette, sitt supermenneske, er du sikkert singel. Da vil du ende opp som ensom og barnløs.

Melankolsk ungdom. Til tross for at disse representantene for generasjon prestasjon har psykiske plager og at de har høye forventninger som ikke har blitt innfridd, virker de ikke sinte. I hvert fall ikke på en utadrettet måte. De virker heller triste og melankolske; «Når jeg en dag blir gammel, og skal fortelle en slik historie, så vet jeg ikke helt hva jeg skal si. 'Den gang jeg var ung, satt jeg til halv elleve om kvelden og gråt over en skolebok'». Ungdommen gir heller uttrykk for en slags melankoli over en «tapt ungdom»; «Dette er min 'fantastiske ungdomstid'. Og jeg vet at flere har det som meg. Er det virkelig slik det skal være?».

Generasjon prestasjon gir inntrykk av at deres drømmer og ideer om en «opprørske» og «fri» ungdomstid er arvet etter foreldregenerasjonens modell; «Gårsdagens protestsangere drukner i et repetitivt, promiskuøst kulturbilde.» Denne unge forfatteren oppsummerer bildet av generasjon prestasjon som konform og melankolsk i dette sitatet;

La oss begynne å være slik ungdom pleide å være. La oss bryte regler, la oss smake litt alkohol uten at foreldrene våre vet det, la oss skille oss ut, la oss

droppe hjemmeleksene innimellom, la oss være mer ute enn inne, la oss høre på rock sånn at det dunderer ut mellom dørsprekkene, la oss kle oss i det stikk motsatte av hva moren din ville kledd deg i. La oss legge vekk redselen for å ikke strekke til, redselen for å ikke være god nok.

Tema 3: Forvirring og kynisme. De unge forfatterne gir inntrykk av å være rotløse og forvirret. I likhet med tema 2: «Konformitet» så ser vi at disse ungdommene ikke oppfyller en vanlig stereotypi om ungdom som bedrevitende og systemkritiske. Tvert imot gir generasjon prestasjon uttrykk for at de ikke forstår den verdenen og kulturen de befinner seg i; «Vi er generasjon perfekt. Hvorfor det er sånn, skjønner jeg ikke selv.»

Overveldet. Generasjon prestasjon kjeder seg ikke. Det virker heller som om ungdommen blir overveldet av tempoet og inntrykkene i samfunnet; «Det blir for mykje. Eg blir bombardert med fargar, lydar og rørsler hele dagen.» En av forfatterne legger mye av skylden for dette på reklameindustrien;

Vi er apatiske fordi vi er fanget i en kultur som forteller oss at vi skal dyrke oss selv. Fra vi kom til verden har selskaper angrepet oss med overfladiske distraksjoner og gledesfylte sedativer. Konstant bombardert med bilder og ideer som forteller oss at det vi bør streve etter, er materialisme, konforme ideer om skjønnhet og seksuelle gleder. Forvirret – er vi overbevist om at dette er den eneste måten å leve på. Vi er blitt redusert til ønskemaskiner som lever gjennom konsum.

Resultatet av det høye tempoet kan i noen tilfeller være en total utmattelse;

Noreg er eit vakkert og rikt land, eg har alle moglegeheiter og fordelar. Likevel er det så mykje støy. No er eg i starten av tjuåra, men somme ganger føler eg meg utlevd og utsliten som om kroppen og sinnet brått har eldast ein mannsalder.

Politisk fremmedgjøring. Bare en av artiklene skrevet av de unge forfatterne tar opp politiske spørsmål i noen særlig grad. Men denne forfatteren virker allikevel å være mer opptatt av fraværet av politisk engasjement blant ungdom, enn politiske løsninger på deres utfordringer. Han virker også å formidle at politikk ikke oppleves som noe som angår ungdommen, men heller fremstår som nok en industri som forsøker å selge ungdommen noe;

Kynisme, apati og uvitenhet er bagasjen vi bærer på. I møte med det politiske, som kynikere, er vi overbevist om at politikere sier mye, og gjør lite. Vi er fremmedgjorte demokratiske individer, og føler at ingen snakker vår sak. Vårt møte med det politiske er ofte i form av forseggjorte personer fra «systemet» som prøver å snakke ungdommens språk. Få ting er pinligere.

Tema 4: Personlig ansvar. Det kan virke som om det ligger en dobbelthet i de fleste av artiklene skrevet av representanter for generasjon prestasjon. De sykt flinke ungdommene snakker gjerne om et «vi» og et «oss». De snakker også ofte om «samfunnet» som noe som, slik oppgaven har poengtert under tema 1: «fasade og tomhet», legger mange og sprikende krav på ungdommen som helhet. Allikevel er det gjennomgående hvordan de unge forfatterne beskriver opplevelsen av, og løsningen på problemene som et individuelt anliggende.

Muligheter. Flere av forfatterne gir uttrykk for at de skammer seg over å ha det vanskelig. De er bevisste på at de har hatt gode forutsetninger i livet, og dette ser ut til å forsterke deres følelser av utilstrekkelighet;

Vi er omgitt av så mange mogelegheiter, så mange gode alternativ, så når spørsmålet blir stilt: «Kven sin skyld er det at du ikkje lukkast?» så er svaret sjølv sagt: «Du». Det er din feil at du ikke lukkast. Velferdssamfunnet har gitt deg alle alternativ, så når du ikkje oppnår resultatet du ønskjer, så er det din feil.

Denne skammen over å ikke lykkes i livet til tross for de gode forutsetningene og de ytre godene kommer både fra ungdommen selv som en indre skam, men også i form av tilbakemeldinger fra omverdenen; «Ingenting er som å ha det vondt, og så sier noen til deg at du har jo ingen grunn til å ha det vondt. Det er alltid noen som har det verre.»

Selv etter et alvorlig selvmordsforsøk ble denne forfatteren møtt med kritikk for å lide når hun har flere ytre goder; «Ta sitt eget liv? Du? Som har opplevd de fleste ungdommers store drøm? Som får reise rundt i verden, tjene penger, vinne priser? Hva har du å klage over? Jeg fikk høre at jeg var utakknemlig.»

Vi må skjerpe oss. Flere av artiklene bærer preg av at de er skrevet ikke bare av, men også for representanter for generasjon prestasjon. Det er dermed interessant å se hvordan flere av de unge forfatterne gir uttrykk for at løsningene ikke ligger i å kritisere systemene, men å gjøre noe med det selv;

Men først og fremst trenger vi gode forbilder. Det starter med oss selv! Irriterer du deg over kroppspress på sosiale medier, så vær så snill – ikke klag! Nei hold heller munnen din lukket, og vis en bedre vei! Speilingsteorien viser oss at vi

gjør ikke det andre sier, vi gjør det andre gjør! Preg innholdet på Facebook og Instagram med bilder av sunne idealer for jentene.

Ansvar for å endre på samfunnstrendene legges altså her i hendene på enkeltrepresentantene for generasjon prestasjon. Flere av forfatterne virker ikke å ha noen tro på at samfunnsmekanismene som skaper kravene og prestasjonspresset kan endres gjennom politiske eller kollektive grep. Endringer må skje gjennom at individer bryter gjennom og fungerer som forbilder for andre;

For sannheten er at vi ikke har råd til psykologtilbud til alle studenter. Vi har ikke råd til at enda flere dropper ut av studiene. Og vi har i alle fall ikke råd til å miste noen av vennene våre. Så vær den i vennegjengen som tør å si at du ikke er perfekt. Jeg tror du vil hjelpe fler enn deg selv.

Problemløsning som prestasjon. Noen av disse artiklene innebærer en suksesshistorie. De vanskelige følelsene, prestasjonsfokus og/eller problematferden, som i denne konteksten oppfattes som «typisk» for generasjon prestasjon, har blitt overvunnet. Noen har fått hjelp utenfra, noe som tas opp under tema 5: «Å få hjelp», men i alle suksesshistoriene ser det ut som om den viktigste forutsetningen for bedring har ligget i et personlig valg. «Jeg bestemte meg for at jeg måtte gjøre meg selv lykkelig. Det innebar å ta noen valg som virket helt fjerne for folk rundt meg.»

Som nevnt under tema 1: «Tomhet bak fasaden», ser det ut som om hovedvekten av generasjon prestasjons plager bunner ut i overdrevne krav om å prestere på for mange fronter. Allikevel kan det kan ofte se ut som om løsningen på dette problemet har vært enda en prestasjon;

Jeg er levende igjen. Måneder tilbake hadde jeg aldri trodd jeg kunne føle meg så hel som nå; men det gikk! Jeg klarte det. Jeg vant. Og det vil jeg alltid være stolt av. Livet som en jente med spiseforstyrrelser skal jeg aldri, aldri tilbake til.

Dette prestasjonskravet (om å overkomme lidelsen prestasjonskravene fører til) kan også sees som en slags sosial samvittighet. To av forfatterne ser ut til å påta seg ansvaret for å lette på prestasjonskravene i sin egen omgangskrets;

Vi trenger banebrytende jenter som kan vise følgerne sine på Instagram og Facebook at det finnes mer enn mote, mat og kropp. En sånn jente strekker jeg meg etter å være, og det skal jeg gjøre hver eneste dag resten av mitt liv.

Og;

Neste gang vi møtes hjemme hos meg, jeg og de andre flinke pikene, skal elefanten skytes. Illusjoner om falsk lykke må identifiseres og de skyhøye forventningene må settes ord på. Vi kommer til å innse at alle har problemer med å nå de målene vi har satt oss, og at vi alle sliter med følelsen av å ikke strekke til. Det skal selvfølgelig være rom for applaus for personlige seire hjemme hos meg, men det skal være like mye rom for å dele nederlag.

Tema 5: Å snakke med noen.

En ensom generasjon. Generasjon prestasjon gir inntrykk av å være ensomme, og at de opplever at de står alene med sine plager. Venner, familie og lærere fremstår stort sett som kilder til press og krav om å prestere, og ikke som omsorgsgivere, samtalepartnere eller støttespillere i disse artiklene. Psykologer, prester eller andre hjelpere blir sjeldent nevnt. Det å trenge andre passer tilsynelatende dårlig inn med å

opprettholde den perfekte fasaden; «I jaget på perfektjon må sannheten skjules og fortrennes. Dermed kan en heller aldri be om hjelp. Aldri si: 'Nå orker jeg ikke mer.' Munnen er sydd igjen med en usynlig, depressiv tråd.»

Dette til tross for at ungdommen gir uttrykk for at de vet eller tror at andre har det på samme måte. «Eg er ikkje aleine. Eg trur det er mange som har det slik som eg. Likevel er det enormt einsamt, mest fordi ein isolerer seg sjølv.»

Ambivalens til å åpne seg. Flere gir allikevel inntrykk av at de har et behov eller ønske om å prate med noen om problemene sine og å bli sett. «På et punkt ønsket jeg at læreren min skulle merke noe, se meg, skjønne det. Det hadde vært godt om noen andre enn meg visste det. Men ingen merket noen ting. Ingen så noe. Ingen sa noe.» En av de unge forfatterne forteller at det hjalp å gå til en psykolog; «Det hjalp å gå i behandling. Det var viktig for meg å lære teknikker til hvordan jeg kunne få mer selvtillit og en tryggere hverdag.»

Mer gjennomgående kan man spore en ambivalens ovenfor det å «avsløre» seg, å la noen få se bak fasaden; «Det var min hemmelighet. I grunnen var det hele et paradoks; jeg ville bli sett, men samtidig ikke. For da ville vedkommende se meg som den triste personen jeg egentlig var.»

En fare ved å åpne seg kan være at man ikke blir tatt alvorlig. Dette vil i så fall medføre ytterligere smerte og ensomhet, og gjøre det enda viktigere å forsterke fasaden;

Det ikke å bli hørt er en vond følelse. Ofte tar det lang tid før man endelig klarer å få ut ordene. Og da er det viktig at de som lytter tar det du sier alvorlig. For skjer ikke det, er det lett å trekke seg inn i skallet igjen. Og du opplever at det

tunge du bærer på, de tankene som sliter deg ut må du fortsette å leve med alene.

Den ensomheten er helt for jævlig.

Men selv når ungdommen har erfaring med å åpne seg for noen, og selv når de oppfatter at de blir tatt alvorlig, kan det være en stor utfordring å legge vekk prestasjonsfokuset og møte de vanskelige følelsene som ligger bak;

Livet er 10 prosent korleis du har det og 90 prosent korleis du tar det, seier dei.

Eg er så einig i teorien, men det er så ufatteleg vanskeleg i praksis. Eg trenger hjelp og no har eg fått det, likevel tar det så lang tid. Det blir verre, så utruleg mykje verre, når ein brått skal møte kjenslene ein har heldt på avstand med ritual og beinhard viljestyrke i over ti år.

Oppsummering av temaene

Det kan se ut til at generasjon prestasjon har en opplevelse av at de mange ulike og diffuse kravene de møtes av oppleves som ubegrunnede og obligatoriske. Kravene bare *må* etterstrebnes; hvor de kommer fra og hva som skjer om en ikke følger de blir lite utforsket i disse artiklene. De bruker mesteparten av energien sin på å etterleve prestasjonspresset som formidles fra alle kanter, og ofte hopper de fra et «mål» til et annet. Dette fører for mange til forvirring, utmattelse og en opplevelse av å være «tom» bak en «perfekt» fasade.

De unge ser ut til å oppleve verden og samfunnet rundt seg som forvirrende og kaotisk, med få faste holdepunkter annet enn seg selv og sine prestasjoner. Dette gjenspeiles også i generasjon prestasjons løsninger på problemet. Oftest blir det å unnslipe prestasjonspresset fremstilt som enda en individuell prestasjon, og de virker

jevnt over ambivalente til å få hjelp av andre.

Spesielt to relaterte observasjoner har vært slående i arbeidet med å analysere disse artiklene; med ett unntak har det vært et merkbart fravær av politisk bevissthet og kritikk i disse artiklene. Og, det har vært vanskelig å finne noe som tyder på at det finnes en egen ungdomskultur. Noen av artiklene formidlet tvert imot et slags melankolsk savn etter et samfunnskritisk ungdomsopprør etter modell fra foreldrene. Den høflige og velkledde generasjon prestasjon fremstår dermed som en generasjon som ligner sine foreldre, men som har gått glipp av deres opprørske ungdomsperiode.

Ikke bare virker det som om generasjon prestasjon ikke har noen tiltro til politiske eller sosiale reformer, en kan få inntrykket av at de ikke klarer se for seg noe alternativ til måten samfunnet er organisert på i dag. Det virker heller ikke som om de kan se for seg noen måte å redusere prestasjonsjaget eller alternative måter å leve på innenfor rammene av vårt samfunn.

Perspektiver fra ungdomsforskningen på generasjon prestasjon

Hvilke trekk ved samfunnsutviklingen de siste 30 årene kan forklare at ungdom oppfører seg bedre og er mer deprimerte enn tidligere? I en stortingsmelding fra tusenårsskiftet står det:

Dagens samfunn preges av mange og raske forandringer, og barn og unge vokser opp i en tid som er forskjellig fra deres foreldres. Det er større mangfold og flere muligheter, men samtidig er det mer usikkerhet og utydelighet i forhold til viktige normer og verdivalg. (Meld. St. 39, (2001-2002), s. 3)

Formålet med denne seksjonen av oppgaven er altså å gi en oversikt over de

mest sentrale av disse forandringene, i et forsøk på å se generasjon prestasjons utfordringer i en større, samfunnsmessig sammenheng.

Senmodernitet og individualisering

Flere teoretikere med ulik faglig bakgrunn har en oppfatning av at vesten i de siste årtiene har gjennomgått omfattende sosioøkonomiske endringer. To svært toneangivende forfattere på dette området er sosiologene Anthony Giddens (1991) og Zygmunt Bauman (2000). Disse er opptatt av hvordan de strukturer og institusjoner som det moderne industrisamfunnet etablerte som en erstatning for middelalderens tradisjonssamfunn nå fragmenteres, forvitres og går i oppløsning i et relativt høyt tempo (Krange 2004; Giddens, 1991; Bauman, 2000). Det er en relativt utbredt oppfatning, som også underligger denne oppgaven, at disse endringene vil spesielt påvirke ungdommen og unge voksne sine erfaringer og måter å forstå seg selv og omverdenen. (Lewis 1992, Krange 2004, Skårderud, 2001, Krange & Øia 2005).

Senmoderniteten utviklet seg som et resultat av globalisering, økt urbanisering, økt flyt av informasjon (Krange & Øia, 2005), økt sosial mobilitet, oppløsning av tradisjoner og institusjoner og økt fleksibilitet i arbeidslivet (Bauman, 2000; Giddens 1991). Resultatet av dette er, ifølge disse forfatterne, en omfattende individualisering av mennesket. Ifølge Krange (2004) kan denne senmoderne individualiseringen deles opp i tre nivåer, det institusjonelle, det individuelle og det kulturelle.

Den institusjonelle individualiseringen handler om at individene i vårt samfunn stilles ovenfor stadig flere valg. Eksempler på dette strekker seg fra tilgjengeligheten og utvalget av forbrukervarer og informasjons- og underholdningskanaler, til ordningen for

fritt sykehusvalg og et dramatisk økt antall utdanningsinstitusjoner. På det individuelle nivået påstås det at individets valgmuligheter og identiteter i mindre grad enn tidligere er determinert av yrke, kjønn, sosial klasse, bosted, familiære relasjoner, samt medfødte fysiske og psykiske egenskaper. Det kulturelle nivået omhandler den kulturelle verdien av og fortellingen om individet som en selvdeterminerende, fri agent; at dagens ungdom blir fortalt at de er frie individer, og at de oppfatter seg som frie individer (Krangle 2004).

Usynlige grenser for individualisering. Samtidig som den enkeltes muligheter har økt betraktelig, finnes det fremdeles mange begrensinger for enkeltindividet (Krangle & Øia, 2005). Det er eksempelvis fremdeles slik at sosial ulikhet predikerer utfall og gjennomføring av utdanning (Bakken & Elstad, 2012; Statistisk Sentralbyrå, 2013c, s. 83), helseatferd (Samdal, et al., 2012), og valgdeltagelse (Ødegård & Berglund, 2008), samt at hvilke områder en vokser opp i har fremdeles noe å si for ens sjanser for å havne i kriminelle løpebaner (Balvig, 2011).

Veldokumenterte og etablerte begreper innen sosiologien; som sosioøkonomisk status, sosialisering, normer, samt kulturell og sosial kapital er altså fremdeles virksomme krefter som har en målbar effekt på unge menneskers muligheter i livet (Krangle 2004, Krangle & Øia 2005, Jørgensen 2009).

Allikevel virker det som om disse grensene er vanskelige å bevisstgjøre seg for mange. Eksempelvis er det sterke kulturelle føringer på hva som anses som å være suksessrik og leve «det gode liv», selv om mange oppfatter at de selv har valgt sine mål og ambisjoner gjennom refleksjon og å ta selvstendige valg (Jørgensen, 2009). På

lignende vis blir ungdommer fortalt og oppfatter ofte at de er radikalt ubunden av egen fortid og bakgrunn, men de er ikke nødvendigvis det allikevel. Vi ser altså en diskrepans mellom den kulturelle individualiseringen (du kan *bli hva du vil*) og den individuelle individualiseringen (individets reelle forutsetninger for å *bli hva man vil*) (Krange, 2004).

Individualisert ansvar og (trusselen om) brutte drømmer. Ideen om at «enhver er sin egen lykkes smed» ser dermed ut til å stå sterkere enn før, og ansvaret om en ikke «får det til» vil dermed falle på enkeltindividets skuldre (Bauman, 2000). Dette kan dermed føre til at strukturelle og sosiale problemer og skjevheter blir oppfattet som personlige nederlag (Hegna et al., 2013; Jørgensen 2009). Dette stemmer overens med det bildet som tegnes under Tema 4: Personlig ansvar. En av de unge forfatterne uttrykker problemstillingen godt; «Vi er omgitt av så mange mogelegheiter, så mange gode alternativ, så når spørsmålet blir stilt: «Kven sin skyld er det at du ikkje lukkast?» så er svaret sjølvstakt: «Du». Det er din feil at du ikke lukkast.»

Antageligvis vil dette aspektet med individualiseringen først og fremst føre til problemer for de som «ikke får det til». Hyggen og Gjerustad (2013) finner eksempelvis sterke statistiske sammenhenger mellom det å ikke få sine mål og ambisjoner fra ungdomstiden oppfylt og dårlig psykisk helse. Og som den tematiske analysen viste var disse ambisjonene sjeldent moderate, men innebar gjerne høye krav til både jobb, kropp, sosialt liv og familie.

Men allikevel, det kan virke rimelig å anta at det enorme ansvaret som blir plassert på hver enkelt ungdom sine skuldre om å «lykkes» i seg selv fører til psykisk

stress (Hegna et al., 2013), selv om en har gode forutsetninger, fremdeles er ung, «vellykket» og (enda) ikke har fått sine aspirasjoner om å leve «det gode liv» knust.

Fremtidsdisiplinering

Et annet begrep som kan være nyttig for å forklare en del av unge menneskers flinkhet og stress er fremtidsdisiplinering (Balvig, 2006; Frøyland & Sletten 2012, Hegna et al., 2013). Det beskriver hvordan utdanning og arbeidslivet innebærer en sterkere konkurranse med færre alternativer enn tidligere, og at ungdomstiden i større grad enn før har blitt en periode hvor «Skolen må mestres, kroppen trenes, helsen være god. Unge må forvalte ungdomstida som en verdifull kapital for framtida» (Hegna et al., 2013, s. 376).

Et arbeidsmarked i utvikling. En stadig økende andel av den unge befolkningen i dag tar høyere utdanning (Meld. St. 44 (2008-2009) s. 8; Statistisk Sentralbyrå, 2013a, s. 11; Soest & Hyggen, 2013, Baker 2009). I dag anses utdanning gjerne som en «investering i framtidig arbeidsmarkeds-tilknytning» (Falch & Nyhus, 2011, s.1).

Arbeidsmarkedet i Norge følger, og ligger på noen områder foran, en internasjonal trend i vesten hvor høyere utdanning blir stadig viktigere for å sikre seg en attraktiv og «stabil» jobb (Hyggen & Gjerustad, 2013; Baker 2009). Dette skyldes at digitalisering og automatisering gjør at stadig færre deler av samfunnslivet har behov for menneskelig arbeidskraft (Falch & Nyhus, 2011; Frey & Osborne, 2013), og at innholdet i mange av de gjenværende jobbene i økende grad krever et høyere kunnskapsnivå og/eller sosial kompetanse enn tidligere (Soest & Hyggen, 2013; Meld.

St. 44 (2008-2009) s. 6, Baker, 2009). I tillegg gjør globaliseringen at stadig flere industrijobber flyttes til land hvor produksjonskostnadene er lavere, at en økende andel (arbeids-)immigranter er med i konkurransen om (de stadig færre) jobbene som krever lav utdanning, og fører til en generell oppmykning av rettigheter for arbeidstakere (Standing, 2011).

I Norge ser vi at blant de jobbene som ikke krever høy utdanning er en økende andel innen tjenestesektoren, noe som stiller relativt høye krav til sosial kompetanse og omstillingsevne (Soest & Hyggen, 2013). I tillegg er det all grunn til å tro at denne utviklingen kommer til å fortsette eller eskalere i tiden fremover, grunnet den raskt økende prestasjonsevnen til digital teknologi og robotikk (Frey & Osborne, 2013), og fortsatt villet politisk styring mot et «utdanningsmessig samfunn» (Meld. St. 44 (2008-2009), s. 5; Baker 2009)

Større fallhøyde for de som ikke henger med. Ifølge økonomen Guy Standing (2011) representerer de arbeidstakerne som faller ut av (den stadig økende) konkurransen om de profesjonaliserte og høyt utdannede jobbene en ny, global samfunnsklasse han kaller «prekariatet». De jobbene som står igjen for de som ikke vil, orker, evner eller har forutsetninger til å prestere i skolen, blir gjerne assosiert med manglende lojalitet og yrkesidentitet, lav status, uforutsigbarhet og psykologisk misnøye. Prekariatet skiller seg dermed fra det som tradisjonelt kalles proletariatet eller arbeiderklassen, hvor tilhørighet til et arbeidsmiljø, forutsigbarhet, tilgangen til en «yrkesidentitet» og mulighetene for å gjøre karriere uten å ha en utdanning er større (Standing, 2011; Hegna et al., 2013). Prekariatet er også kjennetegnet av en flyt mellom

ulike jobber, deltidsarbeid, perioder med arbeidsledighet og på trygd, samt psykiske og fysiske sykemeldinger (Standing, 2011, Hammer & Hyggen, 2013).

Det er videre funnet en statistisk sammenheng mellom lav inntekt og markant økt risiko for å ikke etablere egen bolig (Sandlie, 2013), samt å ende opp som enslig og barnløs (Wiik, 2013). Det er vanskelig å si noe om årsaksforholdene mellom disse funnene, men uansett er det liten tvil om at det å «falle utenfor» er enormt risikabelt, at terskelen for dette er lavere for generasjon prestasjon enn for tidligere generasjoner og veien tilbake lengre (Hegna et al., 2013).

Prestasjon som nødvendighet. Siden tusenårsskiftet har det forekommet en dramatisk økning i antall tester norske barn og unge må igjennom (Pettersvold & Østrem, 2012; Statistisk Sentralbyrå, 2013b, s. 57). Generasjon prestasjon har altså høyere ambisjoner, møter sterkere konkurranse, blir testet oftere, og konsekvensene om de ikke presterer på disse testene er mer alvorlige enn for tidligere generasjoner. (Falch & Nyhus, 2011; Hegna et al., 2013; Soest & Hyggen, 2013; Standing, 2011). Generasjon prestasjons flittighet og fokus på å prestere i skolesammenheng kan derfor anses som en dyd av nødvendighet (Soest & Hyggen, 2013; Hegna et al., 2013).

Pedagogiske institusjoner som sosialiseringsarenaer

Fra barnehage, barneskole, SFO, ulike treninger og organiserte fritidstilbud, generasjon prestasjon har hatt en oppvekst med langt mindre frilek uten voksne som følger med og passer på, enn tidligere generasjoner (Nordahl, 2009; Frønes, 2013; Myhre, 1994). Ifølge Nordahl hadde de fleste barn som var under ti år i 2009 i gjennomsnitt tilbrakt fem ganger så mye tid i pedagogiske utdanningsinstitusjoner enn

samme aldersgruppe på 1960-tallet (2009). Generasjon prestasjon har dermed tilbrakt en betydelig andel av livet sitt i ulike pedagogiske institusjoner, og det kan virke rimelig å anta at dette har en påvirkning på deres atferd og psykiske helse (Nordahl, 2009; Øia & Vestel, 2014).

Barnehage. Siden offentlige barnehager ble innført på midten av 70tallet, har antallet norske barn i barnehager økt jevnlig, frem til 96% av alle 3-5-åringene i 2011 (Zachrisson, Lekhal & Mykletun, 2011). Fra 2005 ble barnehagene flyttet under kunnskapsdepartementet med den eksplisitte begrunnelsen å «skape helhet og sammenheng i utdanningsløpet» (Meld. St. 24 (2012–2013), s. 7). Dette «utdanningsløpet», som anses som fra politisk hold som nødvendig for å skape individer som kan greie seg i kunnskapssamfunnet, starter dermed for mange i ett til to årsalderen, og varer ofte opp mot 30-års alderen (Statistisk Sentralbyrå, 2013a, s.11; Meld. St. 24 (2012–2013), s. 4).

Barneskole og SFO. Utviklingen i det norske samfunnet går mot en heldagsskole, hvor SFO blir en integrert del av barnas hverdag (Nordahl, 2009). I tillegg kommer en utvikling der barna starter tidligere, testes hyppigere, skoledagen har fått flere timer, og at fokuset på prestasjoner har økt (Øia & Vestel, 2014; Statistisk Sentralbyrå, 2013, s. 57; Falch & Nyhus, 2011).

Organiserte fritidsaktiviteter. Norske barn er i gjennomsnitt aktive brukere av ulike organiserte fritidsaktiviteter, som sportsklubber og lignende. Alderen de begynner med trening og konkurranser er også synkende (Meld. St. 26 (2011–2012), s. 18; Fyhri & Hjorthol, 2006). Trening og samspill med jevnaldrende på disse arenaene innebærer

at voksne er til stede mesteparten av tiden, og at det er et fokus på konkurranse, prestasjoner og å oppføre seg «skikkelig» (Meld. St. 26 (2011–2012), s. 20). Dette er står i kontrast til frileken, som institusjonaliseringen og de organiserte fritidsaktivitetene muligens går på bekostning av. Her er samspillet i større grad preget av kreativitet, variasjon og relasjonelle forhandlinger (Eide-Midtsand, 2007; Universitetet i Agder, 2012).

Foreldreinvolvering. På alle disse arenaene har foreldrene også blitt stadig mer involvert. Foreldre og lærere kommuniserer mer, foreldre kjører og henter oftere, og de er forventet å involvere seg i fritidsaktiviteter i større grad (som eksempelvis meddommere) enn tidligere (Fyrih & Hjorthol, 2006). Å følge opp barnet sitt på denne måten anses gjerne som et krav. Foreldre får dermed regelmessige oppdateringer om barnet deres, hvordan det oppfører seg, hvorvidt det anses som «normalt» eller ikke, og hvorvidt det presterer eller ikke (Ericsson & Larsen, 2000; Øia & Vestel, 2014) .

Øia og Vestel (2014) mener at dette er uttrykk for en «økende regulering og kontroll av oppveksten», som kan være en årsaksforklaring til at generasjon prestasjon er «flinkere» og mer prestasjonsorienterte enn tidligere generasjoner. De argumenterer også for at samarbeidet mellom foreldre og institusjonene ikke bare fører til at foreldrene har mer oversikt over barnet sitt, men de blir også en integrert del av en den pedagogiske og institusjonaliserte opplæringen og atferdsreguleringen av det enkelte barnet (Ericson & Larsen, 2000). Øia og Vestel påpeker videre at dette er i tråd med politisk styring, som kan sees i stortingsmelding nr. 14, som heter «om foreldremedverknad i Grunnskolen» (Øia & Vestel, 2014; Meld. St. 14 (1997-98)).

Nye muligheter for kommunikasjon og overvåkning

Siden begynnelsen av 1990-tallet har en dramatisk rask utvikling innenfor datateknologi ført til at pc'er, mobiltelefoner og internett har blitt dagligdags og en integrert del av samfunnet (Øia & Vestel, 2014). Generasjon prestasjon er den første generasjonen som vokst opp med denne teknologien relativt lett tilgjengelig. Allerede ved tusenårsskiftet hadde 90 prosent av 15åringene, altså de eldste representantene for generasjon prestasjon, tilgang til en hjemme-pc. 70 prosent av disse hadde også tilgang til internett (Meld. St. 39 (2001-2002), s. 29). Det kan virke rimelig å anta at dette har hatt en viss påvirkningskraft, ihvertfall på et gruppenivå.

Digitalt fellesskap. Sosiale medier kan defineres som «medier som muliggjør brukerskapt innhold, samskapning og innholdsdeling i sosiale nettverk.» (Brandtzæg & Lüders, 2009). De første sosiale mediene kom rett etter tusenårsskiftet. Facebook, det desidert største av de sosiale nettsamfunnene, kom i 2004 og begynte for alvor å bli populært i Norge rundt 2006 (Mediefakta, 2010). Da var altså de fleste representantene for generasjon prestasjon mellom 6 og 21 år gamle.

Sosiale medier er blitt svært populære på kort tid. I 2009 var to av tre ungdom mellom 16 og 24 år innom et nettsamfunn daglig (Mediefakta, 2010). I 2012 var 72 prosent av 15-17 åringer på Facebook i minst en time i løpet av en gjennomsnittlig dag, mens 45 prosent brukte to timer eller mer (Øia, 2012). Populariteten til sosiale medier sammenfaller også med tilgjengeligheten til såkalte smarttelefoner. Disse kom for alvor på markedet i 2007, og i 2012 hadde omtrent 80 prosent av unge mellom 18 og 29 år en smarttelefon (Slette-meås, 2014). Smarttelefonene gjør, blant mye annet, at eieren har

umiddelbar tilgang til sosiale medier hvor enn han eller hun er, og ofte vil hendelser i det digitale sosiale rommet bli varslet om av telefonen.

Når bruken av sosiale medier er så omfattende, betyr det at det kan ha sosiale kostnader i form av utforskning for unge å *ikke* benytte seg av disse. Denne trenden har dermed fått stor betydning for unge menneskers sosiale liv og samværsmønstre (Hegna et al., 2013; Øia & Vestel, 2014; Boyd, 2013). De unge sin opptatthet av sosiale medier passer også inn i en større, global trend, det sosiologen Castells (1996) kaller «nettverkssamfunnet». Utvidede sosiale nettverk kan være, i større grad enn tidligere, en ressurs som gir tilgang til sosial og kulturell kapital, og dermed styrke den ungdommens sosiale posisjon (Brandtzæg, 2012; Frønes, 2013; Campbell & Park, 2008).

I flere av mediaartiklene oppgaven har analysert omtales sosiale medier som en sentral del av det mange kaller «fasaden». Sosiale medier er for mange et sted der en løpende fremstiller seg slik de føler at de «burde» være, noe som i seg selv oppfattes som et energikrevende prestasjon. I tillegg kommer det at flere av forfatterne opplever at de sammenligner seg med sine venner og bekjentes nøye redigerte fremstillinger av seg selv, og føler her at de kommer til kort. Skårderud (2014) kaller dette fenomenet for presentasjonsangst.

Øia og Vestel (2014) støtter langt på vei denne forståelsen av effektene av sosiale medier. De hevder at denne teknologien skaper et utvidet rom for intimitet, sammenligning og sosial kontroll av jevnaldrende, og at dette igjen kan være med på å skape et «perfeksjonstyranni» (Vestel, 2004; Sennet, 1992). Samtidig påpeker de at dette er et område vi vet for lite om, og at det har blitt forsket for lite på disse

problemstillingene til å si noe sikkert om årsakssammenhenger mellom bruk av sosiale medier og psykisk helse (Soest & Hyggen, 2013; Øia & Vestel, 2014). Allikevel er det flere studier som tyder på at økende andel av unge har problemer knyttet til tidsbruken på sosiale medier som kan karakteriseres som avhengighet (Andreassen, 2013).

Innesittende ungdom. Dataspill har blitt stadig bedre og større, noe som understrekes av at dataspillindustrien nå tjener inn dobbelt så mye som den samlede filmindustrien («Theatrical Market Statistics», 2013; «Global Games Market Report Infographics», 2013), og gjennom et stadig raskere internett har de aller fleste lett tilgang på en nesten uendelig mengde informasjon og underholdning (Øia & Vestel, 2014).

Norsk ungdom sitter mer hjemme på kveldstid nå enn tidligere, og noe av dette kan forklares med mer tid brukt foran en skjerm, da smarttelefon, PC eller TV (Hegna et al., 2013). Fra 1994 til 2006 økte tidsbruken foran en skjerm med omtrent en halvtime for barn i alderen 9-12 år. For ungdommer og unge voksne alderen 13 til 24 år derimot, økte denne gjennomsnittstiden fra 2 til nesten 4 og en halv time (Statistisk sentralbyrå, 2007). Det er verdt å merke seg at på dette tidspunktet har ikke smarttelefonene fått sitt kommersielle gjennombrudd enda.

Det er lite forsket på de psykologiske effektene av et «gjennomsnittlig» tidsbruk foran en skjerm på psykisk helse (Soest & Hyggen, 2013), men når unge sitter mere hjemme betyr dette tross alt at de får mindre tid til å «drive dank», være med venner og muligens begå normbrudd enn tidligere (Hegna et al., 2013). Vi kan spekulere i om mindre tid med venner har en dobbeleffekt som kan være med på å forklare at

ungdommen, på et gjennomsnittsnivå, både oppfører seg «bedre» og er mer deprimerte nå enn tidligere.

Alltid på. I tillegg til at ungdommen sitter mere hjemme og i økende grad kan regulere hverandres atferd via sosiale medier, har teknologien den effekten at foreldre får økte muligheter for å kontrollere hvor barna deres er, hva de gjør og hvem de gjør det sammen med (Øia & Vestel, 2014; Boyd, 2014; Hegna et al., 2013).

Rommet for å skru av telefonen og gjøre seg utilgjengelig blir også mindre etterhvert som smarttelefoner blir smartere. Generasjon prestasjon har antagelig trengt eller trenger fremdeles bedre unnskyldninger enn tidligere generasjoner for å ikke holde foreldrene og venner løpende oppdatert på hva de gjør (Hegna et al., 2013), fordi tilgjengelighet har blitt en ny norm (Boyd, 2014; Campbell & Park, 2008, Bauman, 2000). For mange oppleves smarttelefonen som en forlengelse av kroppen, og flere studier tyder på at avhengighet av disse er, i likhet med (og sammenflettet med) avhengighet av sosiale medier, et reelt fenomen (Campbell & Park, 2008; Rush, 2011; Kwon et al., 2013; Salehan & Negahban, 2013).

En viktig grunn til denne nye avhengigheten kan være at smarttelefoner har langt flere funksjoner enn en konvensjonell telefon og en plattform for sosiale medier. Blant tjenestene denne teknologien byr på finner vi; TV, radio, ID, kredittkort og banktjenester, postkasse, karttjenester og GPS, leksikon, foto- og filmkamera, bilderedigeringsprogrammer og andre kreative verktøy, avis, avtalebok, time- og forelesningsplaner, vekkerklokke og ikke minst gratis og umiddelbar tilgang til verdens desidert største samling av musikk, film og bøker (Barkhuus & Polichar, 2011).

Vi kan kanskje anta at den enkle tilgangen til alle disse funksjonene skaper en opplevelse av at smarttelefonen nesten er uunnværlig, spesielt for unge (Campbell & Park, 2008; Boyd, 2014). Da blir muligens veien kort mellom nødvendige hverdagslige gjøremål, eksempelvis å sjekke avtaleboken eller sette på vekkerklokka, til å svare på foreldrenes sms eller oppdatere seg på hva som skjer på Facebook.

Media, idealer og selvfølelse. Det at generasjon prestasjon har brukt og bruker mye tid foran skjermer har også ført til at de større grad en tidligere generasjoner har blitt og blir eksponert for en globalisert, kommersialisert kultur rettet mot denne gruppen, som ofte spiller på stereotype og seksualiserte kjønnsidealene. (Meld. St. 39, (2001-2002), s. 27) For eksempel har over 80% av de mest populære TV-programmene for ungdom i USA et seksualisert innhold (Ward & Friedman, 2006).

Studier tyder også på disse fremstillingene har en påvirker barn og unge negativt, både når det gjelder holdninger til eget og det motsatte kjønn, men også selvfølelse. Ward & Friedman (2006) viste at eksponering for korte utdrag av TV-programmer som fremstilte kvinner som sexobjekter eller menn som styrt av sin seksualdrift hadde en negativ innvirkning på holdningene til ungdom av begge kjønn i alderen 14-18 år. Metaanalyser støtter også ideen om at det er en sammenheng mellom eksponering for stereotype kroppsidealer i media, i hvilken grad dette idealet blir internalisert, negativt bilde på egen kropp og lav selvtillit for begge kjønn (Barlett, Vowels & Saucier, 2008; Grabe, Ward & Hyde, 2008).

Effekten av eksponering for idealer om å være tynn påvirker også barn. Et annet studie fant at jenter ned i 5-års alderen opplever å være i en kultur hvor media og

jevnaaldrende presenterer et ideal om å være tynn som har en negativ effekt på deres kroppsbilde og selvtillit (Dohnt & Tiggemann, 2006). I den tematiske analysen kom det også frem hvordan kroppspresset var sterkt tilstedeværende i sosiale medier, og utgjorde en viktig del av det de unge kaller fasaden. Sett i sammenheng kan det dermed være grunn til å tro at den nye digitale teknologien utgjør en risiko for å utvikle depressive symptomer for generasjon prestasjon.

Nye relasjoner mellom ungdom og foreldre

Ungdomskulturene som forsvant. Bildet av «ungdom» som en egen samfunnsgruppe definert av en egen musikkjanger og andre særegne kulturuttrykk, antiautoritære opprør og en hedonistisk livsstil begynte i Norge med inntoget til «beatkulturen» og «rock og roll» på 1950-tallet. Siden den gang har de transnasjonale ungdomskulturene utløst og overlappet hverandre, og i noen tilfeller eksistert parallelt. Eksempler er 60-tallets «hippie»-bølge, 70-tallets «pønk», 80-tallets «metall» og «hip hop», samt «rave»-kulturen på 90-tallet (Øia & Vestel, 2014).

Det er imidlertid vanskelig å spore noen egen, transnasjonal ungdomskultur de siste 15-20 årene, og de kulturelle uttrykkene, i hovedsak musikk- og klesstil, fra de tidligere ungdomsopprørene har i stor grad blitt sosialt akseptable og kommersialiserte. Generasjon prestasjon kler seg likt som og konsumerer mye av den samme underholdningen som foreldrene sine (Øia & Vestel, 2014; Hegna et al., 2013).

Øia og Vestel argumenterer for at dette uttrykker slutten på spesiell periode i vestlig kultur de kaller «ungdomskulturenes tidsalder», som markerer overgangen fra et industri- og jordbrukssamfunn til et utdanningssamfunn (2014). Denne perioden, som

sammenfaller med inntoget til senmodernismen (Giddens, 1991), har vært kjennetegnet av store sosiale omveltninger, kulturell åpning mot USA og økonomisk vekst, noe som har lagt et «sosialt, kulturelt og økonomisk grunnlag for at det kunne oppstå egne ungdomskulturer». Foreldregenerasjonens holdninger og kunnskap har i denne perioden vært ansett som «utdatert» av mange unge, og ikke tilpasset den nye virkeligheten ungdommen vokser opp i (Øia og Vestel, 2014).

Siden 90-tallet har imidlertid den økonomiske veksten stagnert og utdanningssamfunnet blitt godt etablert (Baker, 2009), samt at foreldregenerasjonen har tilpasset seg senmodernismens krav om fleksibilitet og selvrefleksivitet, noe oppgaven kommer tilbake til. Øia og Vestel (2014) mener at dette har ført til en situasjon hvor individualiseringen gjør at det ikke lenger gir særlig mening å dele befolkningen inn i «ungdom» og «voksne» med motstridende interesser og ulike utfordringer, og at det dermed ikke lenger er noen grobunn for kollektive ungdomsopprør i den skalaen vi har sett i vesten siden 1950-tallet. Dette stemmer godt overens med det bildet vi får av generasjon prestasjon i Tema 2: Konformitet.

Senmoderne foreldre. Øia og Vestel (2014) mener altså at noe av forklaringen på ungdomskulturenes tilbakegang er at voksenrollen har endret seg. Fra det tradisjonelle bildet på en voksen som en som er «ferdig danna og sosialisert» (Øia & Vestel, 2014, s. 113), er den senmoderne voksne blitt en som klarer å forholde seg til endringer og at sannheter er relative. Modenhet i senmodernismen kan betegnes som å kunne slå seg til ro med å «ikke vite noe sikkert» (Øia & Vestel, 2014, s.114; Giddens, 1992). Ungdom og voksne må i større grad forholde seg til lignende problemstillinger,

knyttet til senmodernismens mange utfordringer, og skal inn i det samme kunnskapsbaserte arbeidsmarkedet (Giddens, 1992; Baker, 2009). Dette kan ha ført til at relasjonen mellom unge og foreldre har blitt mer dialogisk og preget av likeverd og forhandlinger enn tidligere (Hegna et al., 2013; Øia & Vestel, 2014; Bauman, 2000).

Vi kan videre spekulere i om etterkrigstidens pedagogiske strømninger har bidratt til denne utviklingen. En svært viktig aktør i denne bevegelsen var Åse Gruda Skard, og man kan tenke seg at hennes fokus på en varm og demokratisk barneoppdragelse har vært med på å forme en foreldregenerasjon som ofte er sensitive og lydhøre for sine barn igjen, og som anser det som naturlig å forhandle i konfliktsituasjoner (Skard, 1947; Raundalen, 2005).

Samtidig kan vi også spekulere i om denne nye, myke foreldrerollen har en bakside. Hvis foreldrene i større grad enn tidligere oppfattes som jevnbyrdige, og relasjonen mellom dem og ungdommen er preget av forhandlinger og nærhet, kan man også se for seg at foreldrene vil oppleves som mer sårbare. Det kan tenkes at det er vanskeligere å gjøre opprør mot en slik foreldrefigur. Det kan også tenkes at der hvor den tradisjonelle, autoritære foreldrerollen reagerer med sinne og sanksjoner på norm- og regelbrudd, vil postmoderne foreldre oftere reagere med skuffelse. Som resultat kan man tenke seg at straffen kommer i form av skyld og skam, heller enn frykt og sinne, hos barnet og senere ungdommen.

Revitalisert familie. Generasjon prestasjon liker stort sett foreldrene sine. Ofte kler de seg likt, nyter mye av den samme underholdningen, tilbringer mye tid sammen, kommuniserer jevnlig og ofte stemmer de på de samme partiene som foreldrene (Hegna

et al., 2013; Øia & Vestel, 2014; Frøyland & Sletten, 2012).

Samtidig, antall inngåtte giftemål har fra 2006 steget betraktelig, og har ligget på et nivå tilsvarende det man finner i siste halvdel av 70-tallet (Øia & Vestel, 2014). Til tross for at generasjon prestasjon selv er den generasjonen som har opplevd flest skilsmisser og samlivsbrudd (Soest & Hyggen, 2012, St.39s.12), virker de å være mer konservative på dette området enn sine foreldre. Generelt har da også antall skilsmisser og samlivsbrudd gått markant ned siden 2005. (Øia & Vestel, 2014).

Øia og Vestel (2014) argumenterer for at dette taler for at familien som et trygt tilholdssted har blitt revitalisert i det senmoderne Norge. Rundt tusenårsskiftet viste norsk forskning at barna hadde blitt mer, og ikke mindre avhengige av foreldrene sine (Frønes & Brusdal, 2000). Hvis senmodernitetens individualisering gjør at unge mennesker ikke lenger søker til kollektive samhold og meningsdannende sosiale systemer, samtidig som den øker usikkerheten rundt egen identitet og fremtidsutsikter (Giddens, 1992; Bauman, 2000; Baker, 2009), kan dette føre til at «familien og nære sosiale relasjoner får økt, og ikke svekket betydning for individet» (Øia & Vestel, 2014, s.114; Frønes & Brusdal, 2000).

Barn som prosjekt. Det er også to ulike tendenser i oppdragelsen av barn som har foregått parallelt de siste tiårene. Samtidig som individualiseringen gjør at barn anses som autonome skapninger, er det også en økende tendens til at barna reguleres gjennom aktiv og bevisst innsats fra foreldrene. (Meld. St. (2001-2002), s.12). Foreldre vil gjerne barna sine vel, og i en senmoderne kontekst betyr dette gjerne at barna skal vokse opp til å bli vellykkede, lykkelige og uavhengige. Men dette anses gjerne som en

oppdragelsesoppgave for foreldrene, egenskaper de må hjelpe barna med å utvikle. I tillegg er det gjerne slik at barnas utvikling avslører noe om foreldrene. Dermed blir barnet til foreldrenes et prosjekt, og dette prosjektet vil bære preg av foreldrenes målsettinger, håp, drømmer og frykt på en annen måte enn tidligere. (Ericsson & Larsen, 2000; St. Meld. 39, (2001-2002), s.12; Øia & Vestel, 2014). Det er altså et paradoks i utviklingen av barnerollen; barn blir tidligere modne, og er samtidig lengre avhengige. Barn skal utvikle uavhengighet og autonomi, og samtidig beskyttes mot stadig flere farer fysiske og psykiske farer (Wold, 2014; Ericsson & Larsen, 2000; St. Meld. 39, (2001-2002), s.12).

Ingen definitive svar i ungdomsforskningen.

Soest og Hyggen (2012) poengterer at det ikke er tilstrekkelig med forskning gjort for å kunne si noe om hvilke endringer som har ført til økningen i psykiske plager hos unge. De aller fleste studiene viser bare korrelasjon, ikke kausalitet. Videre er det mange ulike faktorer som spiller inn, og det kan godt tenkes at noen av disse oppveier for hverandre. Kanskje nedgang i rusbruk motvirker noe av de depressive trendene, slik at bildet kunne vært enda dystre? Dette forskningsfeltet har gitt et bilde av *hva* som rører seg i samfunnsutviklingen, men *hvordan* det samfunnsutviklingen påvirker de unges psyke vet vi rett og slett for lite om.

Derfor kan det være interessant å vende seg mot den kliniske, psykodynamiske litteraturen for å se hvilke perspektiver disse kan gi oss på generasjon prestasjon.

Kliniske og psykodynamiske perspektiver på generasjon prestasjon

Oppgavens siste problemstilling lyder: *Hvilke sammenhenger mellom*

generasjon prestasjons oppvekstvilkår og deres plager kan vi finne i den kliniske og psykodynamiske litteraturen?

For å undersøke dette tar oppgaven utgangspunkt i tre ulike, men ikke uforenelige kliniske perspektiver. Det siste av disse synspunktene omhandler perfektjonisme og tomhet som symptomer på senmoderne skam, og er i utgangspunktet et kulturkritisk og samfunnsorientert perspektiv.

De to første perspektivene er ikke det. Her tar oppgaven utgangspunkt i litteraturen til Alice Miller (1982) og Russell Mearns (1998; 2005). Begge disse har mesteparten av sin kliniske erfaring med voksne pasienter, flere av de fra tidligere generasjoner enn generasjon prestasjon, ofte med omfattende psykiske vansker og lidelser. Deres perspektiv er basert i det utviklingspsykologiske, og har stort fokus på tidlig samspill med omsorgspersoner, oftest mor, og ulike måter dette kan gå galt. På mange måter kan det være et langt hopp fra deres pasienter til generasjon prestasjon som en gruppe.

Allikevel, ungdomsforskningen viser at oppvekstvilkårene til generasjon prestasjon har endret seg fra tidligere generasjoners (Hegna et al., 2013; Krangle & Øia 2005; Meld. St. 39, (2001-2002), s. 3)). Kan det være noe ved disse endringene i vårt samfunn som har en tilsvarende innvirkning på generasjon prestasjon som disse teoretikerne beskriver hos sine pasienter? For det første er omsorgsgivere en del av sin tid, og kulturen de selv lever i har stor innvirkning på deres verdier, normer, atferd og tilnærming til oppdragelse (Ericsson & Larsen, 2000; Fyrih & Hjorthol, 2006; Øia & Vestel, 2014). For det andre har generasjon prestasjon hatt større deler av sin oppvekst

utenfor hjemmet enn foreldregenerasjonen. Generasjon prestasjon har, som vi har sett, måttet forholde seg til svært mange mennesker fra tidlig alder. Dette inkluderer andre barn i barnehagen og senere skolen, barnehagepersonell, lærere, trenere og vikarer (Zachrisson et al., 2011; Nordahl, 2009). De har også måttet forholde seg til ny teknologi og et høyere samfunnstempo (Meld. St. 39 (2001-2002), s. 3; Boyd, 2014; Fhyri & Hjorthol, 2006).

Påstanden her er dermed ikke at senmodernismen har gjort alle foreldre til inkompetente omsorgsgivere som produserer psykisk syke barn, eller at sunn psykisk helse er umulig å oppnå i et senmoderne samfunn. Påstanden er heller at teoriene til Miller og Meares kan være nyttige og gi interessante perspektiver på hvordan generasjon prestasjons oppvekstvilkår kan utgjøre en *risiko* for å utvikle psykiske plager som ligner, om enn i mildere grad, på de plagene disse klinikerne beskriver hos sine pasienter.

Alice Miller og det selvutslettende barn

Alice Miller regnes ofte å stå innenfor den psykoanalytiske tradisjonen, til tross for at hun selv markerte avstand fra dette. Hun er kanskje mest kjent for å ha skrevet om «flinke» og presterende pasienter som føler seg «tomme» på innsiden. Miller beskriver denne pasientgruppen slik:

Alt, hvad de giver seg i lag med, gør de fra godt til fremragende, de bliver beundret og misundt, de høster bifald over alt hvor det er væsentlig for dem, men det nytter alt sammen ingenting. Bagved lurer depressionen, følelsen av tomhed, selvfremmedgjørelsen, deres tilværelses meningsløshed – så snart injektionen av

grandiositet har mistet sin virkning, så snart de ikke er «on top», ikke med sikkerhet superstaren, eller hvis de pludselig får følelsen af at have givet op over for et eller andet idealbillede af sig selv, så bliver de ofte plaget af angst eller alvorlige skyld- og skamfølelser. (Miller, 1982, s.13)

Beskrivelsen passer slående godt med det bildet vi får tegnet av generasjon prestasjon i den tematiske analysen, spesielt under tema 1: «tomhet bak fasaden». Denne pasientgruppen kommer i følge Miller gjerne fra fine hjem med «vellykkede» foreldre. Foreldrene har ofte vært glad i barna sine, og gitt dem mye ros. I tillegg starter gjerne terapiforløpene med at pasientene forteller at de har hatt en lykkelig og uproblematisk barndom, selv om de ofte har få interpersonlige minner fra denne, og at de derfor ikke kan forstå at de føler seg som de gjør (Miller, 1982). Igjen ser vi tydelige likhetstrekk med det generasjon prestasjon beskriver, i denne sammenhengen spesielt under overskriften «Muligheter» i tema 4.

En måte å lese Miller på er at mye av problemet ligger i *hvordan* disse barna har blitt møtt med kjærlighet. For ofte har disse blitt elsket av sine foreldre, men det ikke vært på den måten barnet trenger. Barna har blitt elsket og sett for *hva* de presterer, og i mindre grad for *hvem* de er. I jakten på foreldrenes kjærlighet har de derfor undertrykt sine egne behov og følelser, og deres (midlertidige) opplevelse av å *være noen* vil avhenge av å prestere (Miller, 1982).

De selvutslettende barna beskrives videre som omsorgsfulle og ansvarlige ovenfor søsken og sine foreldre fra ung alder av. De er svært sensitive for andres emosjonelle uttrykk, og har utviklet «et helt spesielt sansecenter for ubevidste

behovssignaler hos den anden» (Miller, 1982, s. 15). Miller mener at mange av disse selv blir terapeuter, og spør retorisk; «Hvem ellers ville uten denne forhistorie have interesse i hele dagen at skulle finde ut af, hvad der sker i den andens ubevidste?» (Miller, 1982, s. 15)

Vi kan spore trekk av denne sensitiviteten i generasjon prestasjons beskrivelser av sine egne opplevelser. Spesifikt under overskriften «Leve etter andre» i Tema 2: «Konformitet», men også mer generelt i de unges beskrivelse av hvordan de jobber for å etterleve kravene som forfektes fra alle kanter.

Miller mener at ofte skyldes denne perfektjonismen en slags «arvesynd». Omsorgspersonen(e), da oftest moren, har selv ikke blitt forstått og sett som barn og trenger at noen ser, beundrer og aksepterer dem fullt ut. Siden barn er så fullstendig avhengige av omsorgspersonen er disse derfor en god «kandidat» for denne jobben. Barna vil lære seg å tolke hva det er omsorgspersonen ønsker, og handler deretter. (Miller, 1982).

Omsorgspersonen som samfunnets medium. Miller har som nevnt et utviklingspsykologisk fokus, og hennes observasjoner handler om en spesiell pasientgruppe. Verket «det selvudslettende barn» oppfattes oftest ikke som en generell samfunnskritikk eller samfunnsdiagnose. Allikevel, Miller beskriver tross alt moren som «samfundets medium», og skriver; «Hvad der gør os syge, er det uigennemskuelige, samfundets krav, som vi har optaget i os via moderøjnene og som vi ikke kan befri os for gennem nogen form for læsning eller uddannelse.» (Miller, 1982, s. 87).

Som nevnt tidligere er det noen tegn på at foreldre i økende grad fokuserer på

sine barns prestasjonsevner (Twenge & Campbell, 2009; Bromark, 2014). Dette kan også knyttes sammen med tendensen til at barna i senmoderne familier blir et prosjekt hvor foreldrene projiserer egne drømmer og forhåpninger over på barna (Ericsson & Larsen, 2000; St. Meld. 39, (2001-2002), s.12), og kanskje også sin egen frykt og angst.

Hvis det er slik at prestasjoner og konkurransedyktighet innen det akademiske og sosiale er sentralt for å skaffe seg jobb og dermed leve «det gode liv» som voksen (Meld. St. 44 (2008-2009); Jørgensen, 2009), kan vi kanskje tenke oss at å vektlegge prestasjoner oppleves som en viktig oppgave for foreldre i det senmoderne samfunnet. Vi kan spekulere i om generasjon prestasjon har, kanskje i større grad enn tidligere generasjoner, vokst opp med å bli sett for sine prestasjoner istedet for hvem de er i hjemmet.

Institusjonene som kravstore omsorggivere. I tillegg kommer det at generasjon prestasjons oppvekst har i økende grad blitt institusjonalisert. Som oppgaven har vist har generasjon prestasjon blitt testet, vurdert og observert i et stort omfang fra tidlig alder av (Pettersvold & Østrem, 2012; Statistisk Sentralbyrå, 2013). I institusjonene er det flere barn som må kjempe om omsorgsgivernes oppmerksomhet enn i en gjennomsnittlig familie, og en effektiv strategi er kanskje å være «flink» og å prestere (Bromark, 2014; MCCP, 2014). I de organiserte fritidsaktivitetene er ofte konkurranse og prestasjon et uttalt mål (Meld. St. 26 (2011–2012), s. 20), muligens i større grad enn under frilek (Universitetet i Agder, 2012; Eide-Midtsand, 2007).

Og om vi kan se for oss at problematikken Miller beskriver også kan ha en innvirkning i ungdomstiden og i 20-årene, er tross alt de populære sosiale mediene

konstruert på en måte som umiddelbart og offentlig belønner og synliggjør prestasjoner og selvpresentasjoner (Boyd, 2014; Skårderud, 2014).

Basert på disse observasjonene kan vi spekulere i om generasjon prestasjon er en mer selvutslettende generasjon enn tidligere generasjoner.

Meares og det indre språket som forsvant

Russell Meares er en Australsk utviklingspsykolog som er kjent for å ha utviklet «the conversational model» sammen med Robert Hobson. Dette er en utviklingsteori om, og metodisk tilnærming til, behandling for pasienter med emosjonelt ustabil personlighetsforstyrrelse (Hobson, 1985; Korner, Gerull, Meares & Stevenson, 2006).

Meares er opptatt av hvordan lek og *det indre språket* er sentralt i dannelsen av selvet, og hvordan forstyrrelser i utviklingen av denne kan føre til en opplevelse av indre tomhet og av å ikke egentlig være levende. Som utviklingspsykolog har Meares i likhet med Miller mesteparten av fokuset sitt på tidlig samspill med primære omsorgsgivere, og virker ikke videre interessert i samfunnsanalyser (Meares, 2005; Meares, 1998). Allikevel, teoriene hans virker å gi en interessant innfallsvinkel for denne oppgavens mer samfunnsanalytiske perspektiv. Boken hans åpner da også med denne passasjen:

Those who suffer a pervasive feeling of emptiness, who live on the surface, caught up in a ceaseless traffic with the stimuli of the everyday world, are the main focus of this book. . . . Such disturbances of the experience of self are common. Indeed, people afflicted with them make up the bulk of those who confront a psychotherapist in the modern age. Their severity ranges from a

subtle and unobtrusive disturbance of personal being, to a severely disabling condition . . . (Meares, 2005, s. 3)

Selvet som bevissthetsstrøm. Meares tar utgangspunkt i William James' sin definisjon av selvet; «Thoughts [her inkluderes mentale bilder, følelser, minner, osv.] connected as we feel them to be connected are what we mean by personal selves» (James, 1892, s. 153-154; fra Meares, 1998). Denne forståelsen impliserer at selvet kan bli best forstått som en kontinuerlig prosess, heller enn som en rigid struktur. Meares mener videre denne bevissthetsstrømmen kan forståes som en spesiell form for konversasjon, hvor språket en bruker er det *indre* språket.

Proto-samtalen. Grunnstenen for utviklingen av et vitalt *selv* ligger i følge Meares i det første samspillet mellom den primære omsorgsgiveren, da oftest moren, og spedbarnet. Moren vil ofte spille ut en slags emosjonelt varm samtale med den nyfødte, hvor hun tar begge sider. Allerede etter omtrent to måneder øker responsiviteten til spedbarnet, og de vil samkjøre stemme, uttrykk og kroppsbevegelser etter et turtagningsprinsipp i en «proto-samtale». Proto-samtalen er dermed en forløper til den voksne samtalen, men kjennetegnet av en kommunikasjon bestående av følelser og ikke ord (Meares, 2005; Meares, 1998; Trevarthen, 1974)

I proto-samtalen vil moren imiterere spedbarnet, overdrive noen følelser og underdrive andre. Spedbarnet ser dermed en affektiv refleksjon på hva det selv opplever, og den normalt fungerende moren vil forsterke eller forminske følelsene, gi de en relasjonell mening og gi de en form. På denne måten er hun med på regulere barnet, og på et vis speile tilbake til barnet hvem det er. Det er mange av disse affektive kvalitetene

ved proto-samtalen som gjør at en samtale mellom voksne oppleves som intim.

(Trevarthen, 2005; Meares, 2005).

Den symbolske leken. Når barnet er rundt 18 måneder oppstår det Piaget (1926) kaller *symbolsk lek*. Her virker barnet fullstendig oppslukt av objektene han eller hun leker med, og prater tilsynelatende til seg selv. Det kan virke som om barnet ikke er klar over omsorgsgiverens tilstedeværelse. Men den symbolske leken oppstår oftest når omsorgsgiver er i nærheten og barnet føler seg trygt (Meares, 2005; Piaget, 1926).

Meares (2005) mener at dette selv-relaterte språket, som på et vis er sosialt men ikke kommunikativt, er en videreutvikling av de dyadiske proto-samtalene mellom mor og spedbarn. I den symbolske leken overlapper barnets fantasi med virkeligheten, og det kan virke som om det for barnet ikke er noe skille mellom å snakke med seg selv eller til omsorgsgiveren. Meares (1998, s. 879) beskriver det som om «barnet konverserer med en kvasi-illusjonær person som er en sammensmeltning av seg selv og moren.»

Under den symbolske leken projiserer det trygge barnet sin indre verden på omgivelsene sine, og dette skaper en slags intim nærhet til de ytre objektene som gjør at den ytre verden oppleves som «min» (Meares 1998; James, 1890). Meares (2005) mener at lekespråket i denne symbolske leken dermed er en videreføring og (delvis) internalisering av intimiteten i proto-samtalen. Lokespråket med den «kvasi-illusjonære» personen, anser han for å være «nødvendig for representasjonen av selvet». (Meares, 2005, s. 38).

To språk. Meares skiller mellom to typer språk, det innadvendte *lekespråket* og det *sosiale* språket. Når barnet kommuniserer med andre personer er språket relativt

lineært, logisk og målorientert. Det handler om å orientere seg i et fysisk miljø, tilpasse seg til andres ønsker og behov, og å få oppfylt egne ønsker og behov. Det sosiale språket representerer den ytre virkeligheten. Det innadvendte språket er derimot kondensert, ulogisk, assosiativt og følger ofte ikke grammatiske regler, selv om barnet evner å bruke disse i kommunikasjon med andre. Dette språket representerer lekens verden, som er delvis fantasi, og delvis virkelig (Meares, 1998; Meares, 2005).

Frem til 4 – 5 års alderen vil barnet stadig veksle mellom disse to språkene. Den symbolske leken skjer i en atmosfære hvor barnet føler seg trygg. Når noe uventet skjer i omgivelsene, det oppstår en hendelse som skaper uro hos barnet, eller *noe eller noen tiltrekker seg barnets oppmerksomhet*, vil dette bryte med barnets lek. Barnets oppmerksomhet rettes da utover, det slutter å snakke lekespråket og verden blir igjen konkret. Om barnet snakker vil det da benytte seg av det relativt lineære sosiale språket (Meares, 2005).

Meares påpeker at denne vekslingen mellom de to måtene å være på er sunn og nødvendig for barnet. I en hypotetisk situasjon hvor barnet alltid var i «lekeverdenen» og foreldrene alltid evnet og ønsket å være deltagende i barnets symbolske lek, ville barnet kunne blitt psykotisk (Meares, 2005). Men om barnet for sjeldent får være i den trygge symbolske leken kan dette være skadelig for utviklingen av et sunt og vitalt selv (Meares, 2005; Meares, 1998).

Det indre språket. Hvis utviklingen er normal vil elementer fra det innadvendte språket gradvis smelte sammen med det sosiale språket, og fra 4-5årsalderen snakker barnet på en måte som ligner de voksne sitt språk. Språket er funksjonelt og

kommunikativ, men også personlig og intimt. Parallelt med denne prosessen forsvinner gradvis det innadvendte lekespråket. Meares hevder, i motsetning til Piaget men i samsvar med Vygotsky, at årsaken er at lekespråket er blitt internalisert. (Meares, 1998; Meares, 2005; Vygotsky, 1962)

Dette er også omtrent den tiden hvor barnet begynner å forstå konseptene bak hemmeligheter (Meares & Orlay, 1988), utvikler autobiografiske minner (Nelson & Fivush, 2004), og «oppdager» at det har tanker som det opplever som «sine» (Meares, 1998). Dette samsvarer da med James' (1892) sin definisjon av et personlig selv. Barnet har da altså etablert et forståelse av seg selv som noe eget og privat, avskåret fra andre. Samtidig har det, hvis utviklingen har fulgt et sunt løp, en opplevelse av seg selv som kontinuerlig og vital, med en tilhørighet til verden, og at det kan velge å dele sine indre opplevelser i form av intimt samvær med andre (Meares, 1998; Meares, 2005).

Meares virker ikke spesielt opptatt av hvordan følelsen av et vitalt selv videreutvikles eller opprettholdes gjennom resten av oppveksten, ungdomstiden eller fasen som ung voksen. Han nevner allikevel at det rene, indre språket i sin modne form kan sees i den dype kontemplasjonen, introspeksjon, og noen former for poesi (Meares, 1998).

Den symbolske leken i en senmoderne verden. Som en utviklingspsykolog er altså Meares mest opptatt av de primære omsorgspersonenes rolle i utviklingen av et sunt selv. Han fokuserer på hvordan selvet utformes frem til 4-5 års alderen, hvordan denne utviklingen på ulike vis kan gå galt og hvilke konsekvenser dette kan få, samt hvordan hjelpe pasienter med å gjenopprette en kontakt med sitt indre liv (Meares,

2005).

Det er flere av utviklingstrekkene som oppgaven har gjennomgått som kan tyde på at den symbolske-, eller *frie* leken er under press i den senmoderne oppveksten.

Mindre «naturlig» lek. Forskning på barns lek i naturen sier noe om hvilke elementer som er viktige for at barna skal fordype seg i leken, hvilket er et av de viktigste kjennetegnene på den symbolske leken. Disse observasjonene tyder nemlig på at lek i naturen er et av stedene hvor barna «leker best», det vil si at de har et høyt og variert aktivitetsnivå over tid samtidig som de lettere kan ta pauser hvor de «dveler ved stillheten», er kreative og oppslukte av leken, og lavt konfliktnivå seg imellom (Fjørtoft & Reiten, 2003). Observasjoner av barn i disse kontekstene viser hvordan opphold i nærhet av planter og dyr kan skape intense empatiske opplevelser, og at barna har en tendens til å besjele den ytre verden, slik at den tar form av ikke bare *objekter*, men som *vesener* (Tiller, 1993). Merete Lund Fasting beskriver barns utelek slik: «Når barna for eksempel bygger hytter, opplever jeg at de bruker få ord; de kommuniserte kroppslig. Hytta utviklet seg i mellomrommet mellom barna, stedet og materialet de bygger med» (Universitetet i Agder, 2012).

Disse beskrivelsene av fri utelek stemmer svært godt overens med Meares (2005) og Piagets (1926) beskrivelser av den symbolske leken. Naturen ser ut til å ha noe ved seg som gjør den symbolske leken lettere. Barna kan blant annet lett gjemme seg bort, være voldsomme og rope høyt uten å bli hysjet på. Støynivået dempes også av vegetasjonen. De har også tilgang på stor variasjon i terrenget, og fysiske utfordringer på alle nivåer. (Fjørtoft & Reiten, 2003; Eide-Midsand, 2007). Fastings beskrivelse

naturen som lekeplass er interessant: «Leken er intens og helt spesiell. Barna er i relasjon med sine lekesteder. Og noen ganger kan det faktisk være vanskelig å skille lekestedet og barnet. For i leken er barnet og stedet i hyppig dialog.» (Universitet i Agder, 2012)

De aller fleste norske foreldre har en oppfatning av at å leke ute i naturen er bra og gøy for barna og de fleste har naturmiljøer tilgjengelig. Allikevel har norske barn og ungdommer bruk av naturen som leke- og rekreasjonsplass vært synkende over lengre tid. Forklaringene på dette er oftest at barna har andre konkurrerende aktiviteter, og at foreldrene ikke har tid. (Skår et al., 2014).

Den frie leken er altså ofte «friest» når barn leker i naturen. Allikevel ser generasjon prestasjon ut til å ha hatt færre slike erfaringer. Det som er av større interesse for oppgaven er imidlertid at alle de elementene som gjør naturen til en god arena for symbolsk lek, virker å være på retrett. Samtidig som det fysiske miljøet generasjon prestasjon har oppholdt seg i av praktiske og sikkerhetsmessige hensyn er mindre variert og inneholder færre elementer som lett lar seg «animere», har det sosiale miljøet vært preget av dårlig tid, ukjente voksne som observerer, regler mot boltring og stemmebruk, samt prestasjons- og konkurranseorienterte, ofte voksenstyrte, leker (Fjørtoft & Reiten, 2003; Wold, 2014; Eide-Midtsand, 2007; Skår et al., 2014; (Meld. St. 26 (2011–2012), s. 18; og Meld. St.).

Lek i den digitale verden. Generasjon prestasjon har tilbrakt større deler av sin oppvekst foran en skjerm enn tidligere generasjoner. Når barnas oppmerksomhet er vendt mot en skjerm er det vanskelig å argumentere for at de er involvert i symbolsk

lek. I følge en studie av medietilsynet tilbringer barn i alderen 1 til 4 år omtrent en time foran TVen hver dag i snitt. Bruk av pc og nettbrett ble ikke oppgitt for denne aldersgruppen, men gutter i alderen 5 til 8 brukte omtrent tre kvarter i gjennomsnitt hver dag på å spille skjermspill, og dette kom i tillegg til TV-titting. 12% av barna mellom 1 og 4 år hadde tilgang til skjerm på eget rom (Mediatilsynet, 2014).

Det indre språket i en senmoderne verden. Samlet sett kan det se ut som om generasjon prestasjon har fått mindre tid i småbarnsalderen til fri, symbolsk lek enn tidligere generasjoner. Vi kan dermed spekulere i om et slikt yrefokusert senmoderne oppvekstmiljø kan svekke dannelsen av et vitalt selv, til tross for trygge og affektinntonede foreldre.

Meares (2005) virker ikke å være veldig opptatt av hva som skjer med det indre språket hos normalfungerende eldre barn og ungdommer. Allikevel kan det være interessant å spekulere i om senmoderne utviklingstrender, med høyt tempo, høye prestasjonskrav, økt institusjonalisering av hverdag og lek, samt hyppig bruk av skjerm vitner om en kultur hvor oppmerksomheten blir utadrettet og impulsstyrt (Nordahl, 2009; Fhyri & Hjorthol, 2006; Vaage, 2007; Skårderud, 2014). Og hvis så, kan vi videre spekulere i om dette er med på distrahere og fremmedgjøre også eldre barn og ungdommer fra deres indre språk, og dermed i en viss grad bidra til å skape en generasjon kjennetegnet av et utadrettet fokus og en «subtle and unobtrusive disturbance of personal being» (Meares, 2005).

Tomhet bak fasaden som resultat av senmoderne skam

En norsk kliniker som har vært aktiv i samfunnsdebatten rundt generasjon

prestasjon er Finn Skårderud. Han har skrevet bøker (Skårderud, 1998) og artikler til vitenskapelige tidsskrift (Skårderud, 2004) om dette og relaterte tema, samt skrevet flere avisinnlegg (Skårderud, 2014) og blitt intervjuet i media (Knapstad, 2013).

Skårderud mener at flinkheten og prestasjonsfokusert er et av flere symptom på et samfunn som er åpent og utydelig, hvor den enkelte må alene streve etter å bli *autentisk* uten helt å vite hva dette betyr. Skårderud mener at dette fører til (sen)moderne skam, som han beskriver han slik: «Den [sen]moderne skammen handler om å realisere seg selv for lite i forhold til idealet om å bli noe mer enn «alminnelig»» (2001, min tilføyelse).

Et annet poeng som er viktig i denne sammenhengen er at skam kan føre til en opplevelse av *nummenhet*, av at følelsene er utilgjengelige eller ukjente (Wurmser, 1981). Dette passer inn med det som i den tematiske analysen blir omtalt som *tomhet* under Tema 1.

Det er altså skammen som er problemet ifølge Skårderud (2001), og overdrevet flinkhet og følelse av tomhet kan sees som ett av flere former for forsvar mot og reaksjoner på dette (Lewis 1992).

Dette synet på flinkhet kan knyttes opp mot flere andre relevante teoretikere, og kan gi en nyttig forklaringsverdi for å forstå flere av de andre temaene som kommer frem i den tematiske analysen av generasjon prestasjon i media. Dette perspektivet fletter også sammen flere ulike begreper som er omstridte og kompliserte, nemlig identitet, selvrealisering og skam.

Identitet. Senmoderniteten fører altså med seg en dramatisk økning i

valgmuligheter (Krange 2004, Bauman 2000). Enkeltmennesket blir, kanskje i større grad enn tidligere, tvunget til å reflektere over sine muligheter og hvem han eller hun ønsker å være (Giddens 1991, Lewis 1992). Det virker rimelig å anta at dette vil ha konsekvenser for en sentral livsoppgave som er forbundet med ungdomstiden, nemlig identitetsformasjon (Erikson 1969, Jørgensen 2009).

Krange definerer identitet slik: «Identitet er et konsept bestående av to distinkte dimensjoner. På ett nivå betyr det identifisering med noe kollektivt, kulturelt eller sosialt. På et annet nivå indikerer det et *selv* og en følelse av *kontinuitet* av dette selvet» (Krange 2001, min oversettelse).

Individualiseringen skaper et større ansvar for hver enkelt å forme sin identitet (Lewis, 1992), administrere sitt eget liv (Giddens 1991), og ta ansvar for sin skjebne (Krange & Øie, 2005). Et resultat av dette ansvaret er økt oppmerksomhet på seg selv og forsterkning av et kritisk og evaluerende indre blikk (Lewis, 1992). Dette kaller Giddens for refleksivitet eller selvrefleksjon:

”At each moment, or at least at regular intervals, the individual is asked to conduct a self-interrogation in terms of what is happening. Beginning as a series of consciously asked questions, the individual becomes accustomed to asking “how can I use this moment to change?”» (Giddens 1991)

Selvrealisering. Som vi har sett har tradisjonelle krav til de unges identitetsformasjon minket betraktelig. Men etter den humanistiske psykologiens fremvekst på 60-tallet er det et annet krav som ser ut som om det har fått rotfeste i den vestlige kulturen; kravet om å «skape seg selv» (Giddens 1991; Lewis 1992; Bauman

2000; Skårderud, 2001; Krange og Øia 2005). Dette kravet har ulike navn som å bli/være autentisk, selvutvikling, selvaktualisering og selvrealisering, oppgaven kommer til å bruke sistnevnte for enkelhets skyld.

Maslow beskriver selvrealisering som intet mindre enn «å bli alt en er i stand til å bli.» (1943, min oversettelse). For å imøtekomme dette kravet, skal individet gjennom introspeksjon «frigjøre seg» fra omgivelsenes forventninger, bli «kjent med seg selv», finne sine iboende talenter og interesser, og dyrke frem disse (Jørgensen, 2009). Selvrealiseringen representerer altså et kulturelt krav om å frigjøre seg fra omgivelsenes, da inklusive de kulturelle, krav.

Usynlige grenser for selvrealisering. Slik vi så tidligere finnes det altså fremdeles mange, ofte usynlige, grenser for individualiseringen i senmodernitetens tid (Krange, 2004, Krange & Øia 2005, Hegna et al., 2013).

På lignende vis er det også fremdeles mange begrensinger på de unge sin mulighet for å være unike, fristille seg fra omgivelsenes forventninger og følge sine egne preferanser. Det er altså ikke bare usynlige grenser for *hva* en kan bli, noe som handler om «ytre prestasjoner» som jobb, familieliv og utseende, men også for *hvem* en kan bli, som i større grad er relatert til identitet. Ungdommer er (fremdeles) svært opptatte av å passe inn i sine miljøer, og å etterfølge motebilder og kulturelle trender (Jørgensen, 2009). Og det kan virke som om idealene for utseende og atferd som serveres gjennom massemedia, reklame og sosiale medier er vel så strenge, om ikke strengere, nå som tidligere.

Senmoderne skam. I det senmoderne samfunnet har den enkelte altså et ansvar

for å finne sin vei og konstruere sin identitet (Giddens, 1991). Dette innebærer også at ethvert individ får ansvaret om det trår feil (Bauman 2000, Lewis 1992), og det i en verden hvor en blir fortalt at det ikke finnes noen begrensinger på hva en kan gjøre og bli (Krange 2004).

Samtidig er individet under påvirkning av sosiale krefter som begrenser handlingsrommet deres, på måter som individet selv ofte ikke er bevisst på (Jørgensen 2009, Krange 2004). Individet blir videre møtt med et krav om å være unik og autentisk, samtidig som det er mange, til dels svært strenge, normer som regulerer atferd og utseende (Skårderud 2001; Krange & Øie 2005).

Det er lett å se for seg hvordan i denne situasjonen kan oppstå en diskrepans mellom et oppfattet jeg og et ideal-jeg, mellom den en ser seg selv som og den en vil og «burde» være. Om dette gapet blir tilstrekkelig stort kan resultatet være skam. (Wurmser 1981; Skårderud, 2001, Lewis 1992).

Skammens ulike sider. En måte å forstå skam på er at det innebærer en oppfatning av at man devaluerer hele selvet. Skam kan beskrives som følelsen av at «det er noe galt med *hele meg*», til forskjell fra eksempelvis «jeg har gjort noe galt», som i større grad betegner skyld (Lewis, 1992). Skam er dermed en opplevelse av at selvet, vurdert som *noe galt* eller *avskyelig*, blir avslørt og blottlagt, og reaksjonen på dette er et ønske om å beskytte seg fra dette og unngå kontakt gjennom å «forsvinne» både fysisk og emosjonelt (Wurmser 1981; Lewis 1992; Skårderud 2001). I sin ytterste konsekvens vil en som skammer seg nok ønske å forsvinne for godt, altså å dø (Lewis, 1992).

Skam er i utgangspunktet en helt nødvendig sosial og moralsk emosjon som effektivt regulerer uakseptabel oppførsel i gitte sosial kontekster. Den er en kompleks og livsnødvendig mekanisme som fører til tilbaketrekning for å beskytte seg selv mot ulike indre og ytre farer. (Lewis, 1992; Skårderud 2001). Men skam kan bli et omfattende problem når denne blir for dominerende og på ulike måter vedlikeholder seg selv, og hindrer helbredende relasjonell kontakt (Wurmser 1981; Skårderud, 2001). Skam avler også skam. En kan skamme seg over å skamme seg, eller skamme seg over skammens uttrykk og dets konsekvenser, eksempelvis selvskading. (Skårderud, 2001).

Det er også viktig å påpeke at skam kan vise seg på flere ulike måter (Lewis 1992; Skårderud, 2001). Skårderud (2001) nevner som eksempel grandiositet, tilsynelatende *skamløs* atferd og handlingslammelse som ulike *masker* for skam. Men i denne konteksten er det spesielt to sider av skam oppgaven er interessert i; «flinkhet» og «tomhet».

Den skjulte skammen. Skam er en intenst ubehagelig følelse, allikevel er et av kjennetegnene med skammen at den vanskelig å få tak på, og å snakke om (Lewis 1992). Selv om skam i utgangspunktet er en relasjonell emosjon, internaliseres den fra en tidlig alder, og kan gjerne føles som en «kamp med seg selv». I samvær med andre kan ønsket om å «forsvinne» som skammen utløser gjerne vise seg som stillhet og tilbaketrekking. Ros for prestasjoner og flinkhet vil sjeldent nå frem, fordi dette gjerne oppfattes som en ros av den en «later som» en er, og ikke det «egentlige jeget» den skamfulle føler at han eller hun skjuler (Skårderud, 2001; Lewis, 1992).

Slik intern skam blir derfor vanskelig å kjenne igjen hos både seg selv og andre,

og vanskelig å behandle. Dermed passer også beskrivelsen «the sleeper in psychopathology» godt på skam (Lewis 1987).

En flink og skamfull generasjon. For generasjon prestasjon virker det som om veien til skam er kort. Individualiseringen sier at «enhver er sin egen lykkes smed», og bevisstheten rundt grensene for individualiseringen er lav (Bauman, 2000; Krange, 2004). Kravet om selvrealisering sier at du *skal* bli alt du kan bli (Skårderud, 2001). Reklamer og mediabildet bombarderer ungdommen med stereotype og uoppnåelige standarder for hvordan en burde se ut, og hvor lykkelig vellykket en burde være (Grabe, Ward & Hyde, 2008). Nyhetsstrømmen viser hvor dårlig det står til andre steder, og tydeliggjør hvor godt generasjon prestasjon har det, og hvor mange muligheter de har her i livet. Mangelen på en vital ungdomskultur skaper få alternativer til den kommersielle og konservative fremstillingen av et vellykket liv (Øia & Vestel, 2014). Sosiale medier belønner og synliggjør prestasjoner og selvrealisering i digitale sosiale samfunnet, mens svakheter og lyter blir tiet om eller redigert bort (Boyd, 2014). Jobbene som gir status, stabilitet og muligheter for å leve «det gode liv» blir færre, og flere er med i den stadige hardere konkurransen om disse (Standing, 2011; Boyd, 2009). Generasjon prestasjon blir opplært til å drømme og sette store krav til seg selv.

Det ville det kanskje ikke vært rart om gapet mellom den ungdommen og unge voksne føler at de *burde være*, og den de oppfatter at de *faktisk er*, er større enn for tidligere generasjoner (Skårderud, 2001).

Konklusjon

Generasjon prestasjon fremstår som et godt begrep på ungdom og unge voksne i

det senmoderne Norge. Generasjon prestasjon har vokst opp i en verden preget av raske endringer i miljøet, teknologien, og arbeidsmarkedet, med uklare og diffuse normer og krav, samt audiovisuell stimulering og informasjon i et omfang menneskeheten diskutabelt aldri har opplevd før. I en slik verden kan det være fornuftig å fokusere på prestasjonene sine. Ikke bare kan det fremstå som en dyd av nødvendighet, prestasjonene kan også virke som et av få faste holdepunkter i en flytende tilværelse. Generasjon prestasjon virker å være ekte barn av senmoderniteten.

Oppgavens formål har ikke vært å finne noen løsninger på disse problemene, til det er de for komplekse. Oppgavens formål har heller ikke vært å løpe ludittenes, proteksjonistenes eller puritanernes ærend. Men heller å belyse at jo, generasjon prestasjon har hatt annen oppvekst enn tidligere generasjoner, og de skal inn i et annen voksenverden enn den tidligere generasjoner i sin tid steg inn i. Dette har betydning både for samfunnet som helhet og for den enkeltes livssituasjon og psykiske helse.

I arbeidet med denne oppgaven har det vært lett å glemme at generasjon prestasjon er ikke bare pen, overskolert, blendahvit ungdom fra overdådige hjem. De flinke, de som lykkes og ikke kan gjøre noe annet. De flinke lider, det blir flere av dem, og deres lidelse er reell. Men også de som ikke lykkes er medlemmer av denne generasjonen. De som av ulike synlige eller usynlige grunner faller utenfor. De lever i den samme kulturen som de flinke, omgitt av den samme teknologien og det samme tempoet, de får de samme idealene og budskapene repetert i det uendelige fra like mange informasjonskanaler. Det er all grunn til å tro at det altomfattende prestasjonspresset og skammen over å ikke kunne nå opp er vel så sterk, om ikke

sterkere, hos «taperne» som hos «vinnerne».

Referanser

- Aakvaag, G. C. (2013, 01 September). Hva skal dagens unge bruke stemmeretten til? *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Hva-skal-dagens-unge-bruke-stemmeretten-til-7295510.html>
- Andreassen, C. S. (2013). Face it – du er Facebook-avhengig! *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 50(6), 606-609.
- Baker, D. P. (2009). The educational transformation of work: towards a new synthesis. *Journal of Education and Work*, 22(3), 163-191. doi: 10.1080/13639080902957822
- Bakken, A., & Elstad, J. I. (2012). Sosial ulikhet og eksamensresultater i Oslo-skolen. Trender i perioden 2002–2011. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 12(2), 67–88.
- Bakken, I. L. (2012, 26 November). De flinke barnas sorg. *NRK*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/de-flinke-barnas-sorg-1.8406459>
- Balvig, F. (2006). *Den ungdom! Om den stadig mer omsiggribende lovlydighed blandt unge i Danmark*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, F. (2011). *Lovlydig ungdom*. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
- Barkhuus, L., & Polichar, V. E. (2011). Empowerment through seamfulness: smart phones in everyday life. *Personal and Ubiquitous Computing*, 15(6), 629-639.
- Barlett, C. P., Vowels, C. L., & Saucier, D. A. (2008). Meta-analyses of the effects of media images on men's body-image concerns. *Journal of social and clinical psychology*, 27(3), 279-310.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity.

- Beck, U. (1992). *Risk Society*. London: Sage.
- Binder, P-E., Holgersen, H., & Moltu, C. (2012) Staying close and reflexive: An explorative and reflexive approach to qualitative research on psychotherapy. *Nordic Psychology*, 64(2), 103-117.
- Bleie, I. (2012, 29 November). Glasurgenerasjonen surnar. *NRK*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/glasurgenerasjonen-surnar-1.8835976>
- Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Cornwall: Yale University Press.
- Brandtzæg, P. B. (2012). Social networking sites: Their users and social implications—A longitudinal study. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 17(4), 467-488.
- Brandtzæg, P. B., & Lüders, J. (2009). Privat 2.0: Person-og forbrukervern i den nye medievirkeligheten. *SINTEF-rapport*: Hentet fra <https://www.sintef.no/globalassets/upload/konsern/media/person-og-forbrukervern.pdf>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bromark, M. (2014, 24 Oktober). Barn oppfatter at det viktigste er å være flink. *Foreldre.no* Hentet fra <http://www.klikk.no/foreldre/barn/article932549.ece>
- Bye, E. K. (2012). Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom i perioden 1995-2011. *Tidsskrift For Ungdomsforskning*, 12(2), 89-101.
- Campbell, S. W., & Park, Y. J. (2008). Social implications of mobile telephony: The rise of personal communication society. *Sociology Compass*, 2(2), 371-387.

- Castells, M. (1996). *The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture* (Vol. 1). Oxford: Blackwell Publishers.
- Collishaw, S., Maughan, B., Natarajan, L., & Pickles, A. (2010). Trends in adolescent emotional problems in England: A comparison of two national cohorts twenty years apart. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *51*, 885–894. doi: 10.1111/j.1469-7610.2010.02252.x
- Dohnt, H., & Tiggemann, M. (2006). The contribution of peer and media influences to the development of body satisfaction and self-esteem in young girls: a prospective study. *Developmental Psychology*, *42*(5), 929.
- Egedius, T. (2014, 17 Oktober) Hvorfor er kvinner mer borte fra jobben enn menn? *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/amagasinet/Hvorfor-er-kvinner-mer-borte-fra-jobben-enn-menn-7725977.html>
- Eide-Midsand, N. (2007). Boltrelek og lekeslåsning: 1. Lekens funksjon i psykoterapi og i barns normale utvikling. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, *44*(22), 1459-1566.
- Ericsson, K. & Larsen, G. (2000). *Skolebarn og skoleforeldre: Om forholdet mellom hjem og skole*. Oslo: Pax.
- Erikson, E. H. (1969). *Ungdomens identitetskriser*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Falch, T., & Nyhus, O. H. (2011). *SØF-rapport nr- 01/11. Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting blant unge voksne*. Trondheim: Senter for økonomisk forskning AS.
- Fichter, M. M., Xepapadakos, F., Quadflieg, N., Georgopoulou, E., & Fthenakis, W. E.

- (2004). A comparative study of psychopathology in Greek adolescents in Germany and in Greece in 1980 and 1998 - 18 years apart. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 1(254), 27-35. doi: 10.1007/s00406-004-0450-0
- Finlay, L. (1999). Applying phenomenology in research: Problems, principles and practice. *The British Journal of Occupational Therapy*, 62(7), 299-306.
- Finlay, L. (2003). Through the looking glass: intersubjectivity and hermeneutic reflection. I L. Finlay & B. Gough (Red.), *Reflexivity: a practical guide for researchers in health and social sciences* (s. 105-119). Oxford: Blackwell.
- Fjørtoft, I., & Reiten, T. (2003). Barn og unges relasjoner til natur og friluftsliv: En kunnskapsoversikt. *HiT Skrift*, 10. Prosr grunn: Høyskolen i Telemark Friluftslivets Fellesorganisasjon.
- Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2013). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? Upublisert artikkel, University of Oxford: Oxford Martin School. Hentet fra http://arche.depotoi.re/autoblogs/wwwinternetactunet_8a3fe3331e0ad7327e18d9fe6ec3f0ad04dcea58/media/3722fa7d.The_Future_of_Employment.pdf
- Frønes, I. (2013). *Å forstå sosialisering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Frønes, I., & Brusdal, R. (2000). *På sporet av den nye tid: Kulturelle varsler for en nær fremtid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2012). Mindre problemer for de fleste, større problemer for de få? En studie av tidstrender i problematferd: 1992, 2002, 2010.

Tidsskrift for Ungdomsforskning, 12(2), 43-66.

Fyhri, A. & Hjorthol, R. (2006). *Barns fysiske bomiljø, aktiviteter og daglige reiser*.

Oslo: Transportøkonomisk institutt.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*.

Stanford: Stanford University Press.

Global Games Market Report Infographics. (2013). Hentet fra <http://www.newzoo.com/infographics/global-games-market-report-infographics/>

Grabe, S., Ward, L. M., & Hyde, J. S. (2008). The role of the media in body image concerns among women: a meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological Bulletin*, 134(3), 460.

Haarde, M. Z. (2014, 28 November). Curling-kongene. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/magasinet/2014/11/28/2140/Arbeidsliv/curlingkongene>

Hammer, T., & Hyggen, C. (2013). Ung voksen – Risiko for marginalisering. I Hyggen, C., & Hammer, T. (Red.), *Ung voksen og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (13-25). Oslo: Gyldendal akademisk.

Hansen, L. (2014, 19 Desember). Fire er ikke bra nok. *NRK*. Hentet fra <http://www.nrk.no/telemark/deprimert-av-prestasjonspress-1.12110255>

Hegna, K., Ødegård, G., & Strandbu, S. (2013). En "sykt seriøs" ungdomsgenerasjon? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 50, 374-377.

Hobson, R. F. (1985) *Forms of feeling: The heart of psychotherapy*. London: Tavistock.

Hyggen, C., & Gjerustad, C. (2013). Knuste drømmer? Aspirasjoner, yrkeskarriere og mental helse fra ung til voksen. I Hyggen, C., & Hammer, T. (Red.), *Ung voksen*

og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv (70-87). Oslo:

Gyldendal akademisk.

Iversen, E. (2010). *Ungdom og rusmidler i Bergen 2010*. Bergen: Stiftelsen

Bergensklinikkene.

James, W. (1892). *Psychology: Briefer course*. London: Macmillan.

Jakobsen, H. Ø. (2013, 20 Mai). Én av tre tenåringer er kronisk stressa. *Forskning.no*.

Hentet fra [http://forskning.no/stress-barn-og-ungdom-psykologi-skole-og-](http://forskning.no/stress-barn-og-ungdom-psykologi-skole-og-utdanning/2013/05/en-av-tre-tenaringer-er-kronisk-stressa)

[utdanning/2013/05/en-av-tre-tenaringer-er-kronisk-stressa](http://forskning.no/stress-barn-og-ungdom-psykologi-skole-og-utdanning/2013/05/en-av-tre-tenaringer-er-kronisk-stressa)

Jørgensen, C. R. (2009) *Identitet. Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*.

København: Hans Reitzels Forlag.

Knapstad, M. L. (2013, 17 September). De sykt flinke. *Aftenposten*. Hentet fra

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/De-sykt-flinke--7280990.html>

Korner, A., Gerull, F., Meares, R., & Stevenson, J. (2006). Borderline personality

disorder treated with the conversational model: a replication study.

Comprehensive psychiatry, 47(5), 406-411. doi:10.1016/j.comppsy.

2006.01.003

Krange, O. (2001). Anti-foreign sentiments among youth in Oslo: A matter of social

stratification or individualized identity formation. *Young: Nordic Journal of*

Youth Research, 3, 43-64.

Krange, O. (2004). *Grenser for individualisering. Ungdom mellom ny og gammel*

modernitet. (Doktorgradsavhandling), Institutt for sosiologi og

samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, Oslo.

- Krange, O., & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., ... & Kim, D. J. (2013). Development and validation of a smartphone addiction scale (SAS). *PloS one*, 8(2), doi: 10.1371/journal.pone.0056936
- Laverty, S. M. (2003). Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(3). Article 3. Hentet fra http://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/2_3final/pdf/laverty.pdf
- Lewis, H. B. (1987) Shame: The «sleeper» in psychopathology. I H. B. Lewis (Red.), *The role of shame in symptom formation* (s. 1-28). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Lewis, M. (1992). *Shame: the exposed self*. New York: The Free Press.
- Lidén, H. (1999). Endringer i barns uteliv. En litteraturstudie og en undersøkelse fra Oslo. *Barn*, 1, 46-69.
- Lund, H. (2012, 21 Juni). Først meg selv, så meg selv. *Aftenposten*. Hentet fra http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Forst-meg-selv_-sa-meg-selv-6947914.html
- Lyotard, J. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Løkke, P. A. (2014a, 14 August). Diagnoser skjuler jenters raseri. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Diagnoser-skjuler-jenters-raseri-7703098.html>

- Løkke, P. A. (2014b). Barnet som forsvant. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51(11), 922-928.
- Making Caring Common Project. (2014) The children we mean to raise: The real messages adults are sending about values. Cambridge: Harvard Graduate School of Education. Hentet fra: <http://sites.gse.harvard.edu/making-caring-common/resources-publications/research-report>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50/1943.
- Meares, R. (1998). The self in conversation: On narratives, chronicles, and scripts. *Psychoanalytic Dialogues: The International Journal of Relational Perspectives*, 8(6), 875-891. doi: [10.1080/10481889809539299](https://doi.org/10.1080/10481889809539299)
- Meares, R. (2005). *The metaphor of play: Origin and breakdown of personal being* (3rd ed.). London: Routledge.
- Meares, R., & Orlay, W. (1988), On self boundary: A study of the development of the concept of secrecy. *British Journal of Medical Psychology*, 61, 305-316.
- Mediefakta. (2010). Sosiale medier – et overblikk. Hentet fra www.medienorge.uib.no.
- Mediatilsynet. (2014). Foreldre om småbarns mediebruk 2014. Fredrikstad: Mediatilsynet.
- Meld. St. 14 (1997-1998). (1998). *Om foreldremedverknad i grunnskolen*. Hentet fra: [https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-14-1997-98-/id191428/?DocId= STM199719980014000DDDEPIS&ch=1&q=](https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-14-1997-98-/id191428/?DocId=STM199719980014000DDDEPIS&ch=1&q=)
- Meld. St. 39 (2001-2002). (2002). *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-39-2001->

2002-/id470899/?DocId=STM200120020039000DDDEPIS&ch=1&q=meld.

%20st.%2039&redir=true&ref=search&term=meld.%20st.%2039

Meld. St. 44 (2008-2009). (2009). *Utdanningslinja*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-44-2008-2009-/id565231/docId=STM200820090044000DDDEPIS&ch=1&q=meld.%20st.%2044&redir=true&ref=search&term=meld.%20st.%2044>

no/nb/dokumenter/stmeld-nr-44-2008-2009-/id565231/docId=STM20082009

0044000DDDEPIS&ch=1&q=meld.%20st.%2044&redir=true&ref=search&

term=meld.%20st.%2044

Meld. St. 26 (2011-2012). (2012). *Den norske idrettsmodellen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-26-20112012/id684356/?docId=STM201120120026000DDDEPIS&q=&navchap=1&ch=3>

www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-26-20112012/id684356/?docId=

STM201120120026000DDDEPIS&q=&navchap=1&ch=3

Meld. St. 24 (2012-2013). (2013). *Fremtidens barnehage*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-24-20122013/id720200/?docId=STM201220130024000DDDEPIS&ch=1&q=meld.%20st.%2024%202012&redir=true&ref=search&term=meld.%20st%2024%202012>

docId=STM201220130024000DDDEPIS&ch=1&q=meld.%20st.%2024%

202012&redir=true&ref=search&term=meld.%20st%2024%202012

Michelet, M. (2014, 10 Oktober). Dårlig dame. *Dagbladet*. Hentet fra

http://www.dagbladet.no/2014/10/10/kultur/meninger/ideer/helgekommentaren/marte_michelet/35697345/

http://www.dagbladet.no/2014/10/10/kultur/meninger/ideer/helgekommentaren/marte_michelet/35697345/

Miller, A. (1982). *Det selvudslettende barn*. København: Munksgaard Paperbacks.

Myhre, J. E. (1994). *Barndom i storbyen. Oppvekst i Oslo i velferdsstatens epoke*.

Oslo: Universitetsforlaget.

Nelson, K., & Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: a social

cultural developmental theory. *Psychological review*, *111*(2), 486. doi:

10.1037/0033-295X.111.2.486

- Nordahl, T. (2009): Barnets rett til utdanning og realiteter i norsk skole. I R. Hjermand, & K. Haanes (Red.), *Barn*. (s. 174-182) Oslo: Universitetsforlaget.
- NOVA, (2013). Ungdata. Nasjonale resultater 2010-2012. *NOVA Rapport, 10*(13). Oslo: NOVA.
- Pedersen, W. (1992). Ungdomskriminalitet: Nyanser i grått? *Tidsskrift for Samfunnsforskning, 33*, 353–364.
- Pettersvold, M., & Østrem, M. (2012). *Mestrer, mestrer ikke: Jakten på det normale barnet*. Siggerud: Res Publica.
- Piaget, J. (1926), *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul, 1959.
- Raundalen, M. (2005). Åse Gruda Skard og kampen mot hardheten i barneoppdragelsen. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 42*(12), s. 1091-1099.
- Rush, S. (2011). Problematic use of smartphones in the workplace: an introductory study. *BArts (Honours) thesis. Central Queensland University, Rockhampton*. Available:<http://hdl.Cqu.edu.au/10018/914191>.
- Samdal, O., Bye, H. H., Torsheim, T., Fismen, A.S., Haug, E., Smith, O. R. F., et al. (2012). Trender i sosial ulikhet i helseatferd. *Tidsskrift for Ungdomsforskning, 12*(2), 21–41.
- Sandlie, H. C. (2013) På terskelen til egen bolig. I C. Hyggen, & T. Hammer (Red.), *Ung voksen og utenfor: mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (167-180). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Salehan, M., & Negahban, A. (2013). Social networking on smartphones: When mobile

- phones become addictive. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2632-2639.
- Schraml, K. (2013) *Chronic stress among adolescents: Contributing factors and associations with academic achievement*. (Doctoral dissertation). Hentet fra <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:614880/FULLTEXT01.pdf>
- Sennett, R. (1992). *The fall of public man*. London: W. W. Norton & Company.
- Sigfusdottir, I. D., Asgeirsdottir, B. B., Sigurdsson, J. F., & Gudjonsson, G. H. (2008). Trends in depressive symptoms, anxiety symptoms and visits to healthcare specialists: A national study among Icelandic adolescents. *Scandinavian Journal of Public Health*, 36(4), 361-368.
- Skard, Å. G. (1947). *Barn i dagliglivet*. Oslo: J.W. Cappelens forlag.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. (2014). Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. *Temahefte 54*. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
- Skårderud, F. (1998). *Uro. En reise i det moderne selvet*. Oslo: Aschehoug.
- Skårderud, F. (2001). Tapte ansikter. Introduksjon til en skampsykologi I. Beskrivelser. I T.Wyller (Red.), *Skam. Perspektiver på skam, ære og skamløshet i det moderne*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skårderud, F. (2004). Den kommuniserende kroppen – spiseforstyrrelser og kultur. *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 18, 2365-2368.
- Skårderud, F. (2014). De unge sliterne. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/De-unge-slitterne-7838211.html>
- Slette-meås, D. (2014). Bruk av smarttelefon og nettbrett i den norske befolkningen:

- SIFO-survey hurtigstatistikk 2013. *SIFO prosjektnotat*, 2.
- Soest, T. V. (2012). Tidstrender for depressive symptomer blant norske ungdommer fra 1992 til 2010. *Tidsskrift For Ungdomsforskning*, 12(2), s. 3-20
- Soest, T. V., & Hyggen, C. (2013). Psykiske plager blant ungdom og unge voksne – hva vet vi om utviklingen de siste årtiene? I C. Hyggen, & T. Hammer (Red.), *Ung voksen og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (88-100). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. London: Bloomsbury Academic.
- Statistics – National Statistics. (2013). Drug misuse: Findings from the 2012 – 2013 Crime Survey for England and Wales. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/publications/drug-misuse-findings-from-the-2012-to-2013-csew/drug-misuse-findings-from-the-2012-to-2013-crime-survey-for-england-and-wales>
- Statistisk sentralbyrå. (2007). Stadig mer tid foran skjermen. I *Samfunnsspeilet*, 4(21), s. 24-27.
- Statistisk sentralbyrå. (2013a). 1. Hovedtall for utdanning. I *Utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2013b). 3. Det norske testtiåret. I *Utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2013c). 4. Hvorfor gjør barn av høyt utdannede det bedre på skolen? I *Utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad*. Oslo: Statistisk

sentralbyrå.

- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. (2014). Results from the 2013 National Survey on Drug Use and Health: Summary of national findings. I *HHS Publication, 14*. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Hentet fra: <http://www.drugabuse.gov/publications/drugfacts/high-school-youth-trends>
- Theatrical Market Statistics. (2013). Hentet fra http://www.mpa.org/wp-content/uploads/2014/03/MPAA-Theatrical-Market-Statistics-2013_032514-v2.pdf
- Tick, N. T., Van Der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2007). Twenty-year trends in emotional and behavioral problems in Dutch children in a changing society. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 116*(6), 473-482. doi: 10.1111/j.1600-0447.2007.01068.x
- Tiller, P. O. (1993) Barndom og natur. I: *Barn i Natur: Konferanserapport*. Notodden: Telemarksforsking Notodden.
- TNS Gallup. (2014). SHoT 2014. Hentet fra: http://www.vtbergen.no/wp-content/uploads/2013/10/VT0614_6214_SHoT2014.pdf
- Trevarthen, C. (1974). Conversations with a two-month-old. *New Scientist, 62*, 230-235.
- Trevarthen, C. (2005). First things first: infants make good use of the sympathetic rhythm of imitation, without reason or language. *Journal of Child Psychotherapy, 31*(1), 91-113. doi: 10.1080/00754170500079651
- Twenge, J. M. (2006). *Generation Me: Why today's young Americans are more*

- confident, assertive, entitled – and more miserable than ever before*. New York, NY: Free Press.
- Twenge, J. M. (2011). Generational differences in mental health: Are children and adolescents suffering more, or less? *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(4), 469. doi: 0.1111/j.1939-0025.2011.01115.x
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. New York, NY: Free Press.
- Universitetet i Agder. (2012). *Vil ha flere hytter i trærne*. Hentet fra <http://forskning.no/fritid-barn-og-ungdom-pedagogiske-fag/2012/05/vil-ha-flere-hytter-i-traerne>
- Vaage, O. F. (2012). Tidene skifter. *Statistisk sentralbyrå*.
- Vestel, V. (2014) «De som er kasta ut av det normale» - om sjølskading og sjølterapi i et emo/alternativ miljø i «Torsdal», Norge. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 14(1), 63-97.
- Viken, G. I. (2014, 09 Oktober). Flink som f... *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Kronikk-Flink-som-f--7734482.html>
- Vygotsky, L. (1962), *Thought and Language*, ed. & trans. E. Hanfmann & G. Vakar. Cambridge, MA: MIT Press.
- Ward, M.L. & Friedman, K. (2006). Using TV as a guide: Associations between television viewing and adolescents' sexual attitudes and behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 133–156.
- Wergeland, E. (2012). Hvorfor har kvinner høyere sykefravær enn menn? *Arbeidstilsynets fagblad Arbeiderverd*, 6, Hentet fra <http://www.arbeidstilsynet>.

no/arbeidervernartikkel.html?tid=236277

Wiik, K. A. (2013). Får de kone og barn? Om marginaliserte menn og familieetablering.

I C. Hyggen, & T. Hammer (Red.), *Ung voksen og utenfor: Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (150-165). Oslo: Gyldendal akademisk.

Wold, C. B. (2014). Er fysisk aktivitet skadelig for barn? *Tidsskrift for Norsk*

Legeforening, 5(134), 494.

Wurmser, L. (1981). *The mask of shame*. Baltimore: The John Hopkins University

Press.

Wångby, M., Magnusson, D., & Stattin, H. (2005). Time trends in the adjustment of

Swedish teenage girls: A 26-year comparison of 15-year-olds. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46, 145-156. doi: 10.1111/j.1467-9450.2005.00444.x

Zachrisson, H. D., Lekhal, R., & Mykletun, A. (2011). Hva gjør barnehagen med barna?

Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 48, s. 578-581.

Ødegård, G., & Berglund, F. (2008). Political participation in late modernity among

Norwegian youth: An individual choice or a statement of social class? *Journal of Youth Studies*, 11, 593–610.

Øia, T. (2012). Ung i Oslo 2012–Nøkkeltall. Oslo: NOVA Notat, 7, 2012.

Øia, T., & Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. *Tidsskrift for*

Ungdomsforskning, 14(1), 99-133.